

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Projevy environmentalismu u Strany zelených

Tatána Jandová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Diplomová práce

Projevy environmentalismu u Strany zelených

Tatána Jandová

Vedoucí práce:

PhDr. Ondřej Stulík, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda vyjádřila poděkování vedoucímu mé práce PhDr. Ondřeji Stulíkovi, Ph.D. za věnovaný čas a za poskytování rad a připomínek. Mé poděkování rovněž patří těm, kteří mě při psaní práce podporovali.

Obsah

1. Úvod	1
2. Historický vývoj Strany zelených	6
2.1. První svobodné volby 1990	8
2.2. Volby 1992.....	11
2.3. Období marginality 1995–2002.....	12
2.4. Znovuoživení Strany zelených	13
2.5. Volby 2006 a SZ poprvé ve vládě.....	15
2.6. Období od roku 2010 do 2017.....	17
3. Programatika Strany zelených.....	19
3.1. Období po roce 2002 a volební program pro volby do Poslanecké sněmovny.....	20
3.2. Vize ekologické demokracie	23
a. Kvalita života.....	24
b. Nová demokracie.....	25
c. Ekologická udržitelnost.....	25
d. Ekologické zemědělství, zdravá výživa, pestrá krajina	26
e. Ekologická ekonomika	26
f. Spravedlivá společnost	27
g. Zahraniční politika	27
h. Oblasti kultury, vzdělávání, mediální politiky.....	27
3.3. Volební program pro volby do PS 2006.....	28
a. Modernizace české společnosti.....	29
b. Životní prostředí	29
c. Otevřená společnost a demokratická účast	31
d. Podpora školství a vědy.....	31
e. Sociální politika.....	31
f. Život v jednom světě	31
3.4. Volební program pro volby do PS 2010.....	32
a. Zelená cesta z krize.....	32
b. Kvalita života.....	34
c. Prostředí pro život	34
d. Principy demokratické společnosti.....	34
3.5. Volební program pro volby do PS 2013.....	35

a.	Důstojný život v moderní společnosti	35
b.	Zdravé prostředí	35
c.	Oživení ekonomiky a nová pracovní místa	36
d.	Fungující demokracie otevřená občanům	36
3.6.	Dlouhodobý program 2017	37
a.	Ekologická demokracie	38
b.	Ochrana přírody a krajiny	38
c.	Ekologická udržitelnost	39
d.	Udržitelná ekonomika	40
e.	Spravedlivá společnost	41
f.	Česko v Evropské unii a v současném světě	41
g.	Vzdělávání, věda, kultura a mediální politika	41
4.	Analýza programatiky	44
a.	Trvale udržitelný rozvoj	50
b.	Demokracie a společnost	52
c.	Zemědělství a životní prostředí	57
d.	Ekonomika	60
e.	Energetika a doprava	62
f.	Vzdělávání	64
g.	Zahraniční politika	65
5.	Závěr	67
6.	Seznam zdrojů	71
7.	Resumé	76

1. Úvod

Environmentalismus, a s ním spojený vznik zelených stran, se v západním světě začal významněji projevat v politickém životě již od 60. let, kdežto na našem území se jednalo o marginální směr, který k nám začal pronikat zejména po Sametové revoluci. Již v roce 1990 po demokratické tranzici byl využit nově vzniklý prostor a byla založena Strana zelených (SZ). I po vzniku samostatné České republiky strana nadále existovala, avšak jednalo se spíše o stranu menšího významu, neboť své zástupce neměla ani v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR, ani v Senátu Parlamentu ČR. Tato situace trvala až do roku 2004, kdy získala strana jeden mandát v senátních volbách. Avšak od svého vzniku strana prošla zajímavým vývojem i významnými změnami, které se projeví i v jejím vystupování a programatice. Například po volbách v roce 2002 došlo k tzv. „tmavozelenému převratu“, což byla snaha o změnu politického fungování a směřování strany. Snahou tmavozelené výzvy bylo zejména získat více členů a oslovit široké spektrum lidí, a také aby do SZ vstoupili lidé z prostředí ekologických občanských iniciativ. Smyslem toho bylo, aby nově přistoupených členů bylo více než těch původních, protože pak by noví členové získali možnost změnit dosavadní politický styl a směřování strany. Ve výsledku tak došlo k vytvoření proti sobě se vymezujících frakcí, přičemž každá z nich měla odlišnou představu o směřování a vývoji strany. Za významnou změnu můžeme považovat i první velký volební úspěch v roce 2006 a podílení se na vládě.

Má diplomová práce s názvem Projevy environmentalismu u Strany zelených (SZ) se zaměřuje právě na tuto stranu v České republice v porevolučním období. Hlavním důvodem mého zaměření se na SZ je to, že tato strana se primárně zajímá o postmateriální témata, což je na české prostředí poměrně atypické. V českém stranickém systému se sice politické strany na tato témata zaměřují (například kvalita života, participace či ochrana životního prostředí), ale nejsou pro ně stěžejními.

Postmateriální témata jsou často podřazena pro stranu důležitějším otázkám (ekonomický růst, podnikání a další). Zároveň tvoří alternativu vůči ostatním malým stranám už právě proto, na jaká témata se zaměřuje, a jaká je její vize společnosti. Strana zelených nechce podporovat samoučelný ekonomický růst, ze kterého nemají profit všichni členi společnosti, ale dává důraz na to, aby každý mohl žít kvalitní život ve zdravém životním prostředí. Do většiny vizí obsažených v programu SZ se nějakým způsobem promítá právě environmentalismus, a odkaz na něj můžeme najít téměř ve všech bodech programu. Například se jedná o části věnující se ekologické udržitelnosti, zemědělství, ekonomice, ale třeba i mezinárodním vztahům, do kterých chce SZ vnést větší důraz na environmentální problematiku. Velkého významu se v programu SZ dostává i konceptu nového pojetí demokracie či podpoře občanské společnosti. Díky tomu se jedná o vcelku výjimečného politického aktéra českého prostředí, protože taková témata či podobný pohled na situaci buď u jiných stran nenalezneme, a pokud ano, tak v minimální míře. Důvodem zaměření se na tuto politickou stranu je i to, že ji můžeme považovat za relevantní zejména od roku 2006 do roku 2009, kdy se své zástupce měla v Poslanecké sněmovně a zároveň se podílela na vládě. V současné době má své zástupce v Senátu.

Období od vzniku strany je poměrně dlouhé, a jelikož v následujících letech po roce 1993 byla existence SZ parlamentně téměř bezvýznamná (v roce 1996 strana dokonce ani nekandidovala do voleb do Poslanecké sněmovny), nebude tomuto období věnovat přílišnou pozornost. Zmíním jej pouze v části práce věnované historickému vývoji SZ. Změna nastává po volbách v roce 2002, kdy strana získala více jak 2% hlasů, což mimo získání větší publicity zajistilo, že získá nárok na finanční příspěvek ze státního rozpočtu. Navíc poté začala spolupracovat i s ekologickými nevládními organizacemi, které se v rámci SZ začaly více projevovat. Od tohoto mezníku, tj. od roku 2002, budu do současnosti zkoumat to, jaké změny ve straně probíhaly ve

vztahu k programatice, a také to, jak se do činnosti a cílů SZ promítaly teoretické přístupy environmentalismu.

Jako výzkumný přístup se v této práci projeví strukturalismus, neboť mi umožní zkoumat jak formální politické struktury, tak i funkční vztahy mezi strukturami a aktéry, či jak tyto struktury na aktéry působí. Nástroje a metodologie, které v práci využiji, jsou obsahová analýza celostátní programatiky Strany zelených v období od roku 2002 do roku 2017 a dalších dokumentů a zdrojů (odborné články a články vydávané SZ, tiskové zprávy) souvisejících se Stranou zelených, což mi poslouží pro zisk a následnou analýzu dat potřebných pro zodpovězení stanoveného cíle a potvrzení nebo vyvrácení mé teze.

Práce je koncipována jako jednopřípadová studie, kdy zkoumaným případem bude právě Strana zelených, a jejímž smyslem bude co nejpřesněji zachytit diskursivní praktiky v programatice u daného subjektu, a zároveň mu co nejvíce porozumět. Vycházet budu zejména z primárních zdrojů (tedy z volebních a dlouhodobých programů strany), a dále také z odborných knih věnujících se problematice zeleného myšlení či Straně zelených.

Stanoveným cílem práce je zjistit, jaké se u SZ objevují formy environmentalismu a následně určit, jaký přístup, který si definuji v diplomové práci, u této strany převládá. Mým cílem je také zjistit, jak se environmentální teorie promítají do policy a programatiky strany. Tezí, kterou budu v této práci ověřovat je, že u SZ převládá pragmatická ekologie, která se projevuje zejména v dlouhodobé vizi SZ o ekologické demokracii¹. Zároveň koncept ekologické demokracie upozorňuje na skutečnost, že

¹ SZ tak poukazuje na to, že ekologie je pro ně sice stěžejní téma, ale není to téma jediné. Chtějí totiž směřovat ke společnosti, která je ekologicky a sociálně udržitelná, s takovou demokracií, která lidem skýtá dostatek možností každodenně spolurozhodovat o tom, jak vypadá jejich život. Tento koncept tak zahrnuje široké spektrum témat spojených jak s ekologií, tak například i se vzděláním či ekonomikou.

dochází k posunu SZ od monotematické strany k multitematické. Tuto tezi ověřím výzkumnými otázkami, které zároveň obsahují i základní předpoklady:

- 1) Došlo u SZ v některých oblastech k posunu od hlubinné politiky k politice environmentálně pragmatické?
- 2) Rozšířila SZ v rámci konceptu ekologické demokracie svůj tematický záběr, a tudíž se zajímá i o jiné, než environmentálně laděné politiky?

Práce bude rozdělena na tři kapitoly, přičemž v kapitole první se budu věnovat hlavnímu subjektu, tedy Straně zelených, a zejména se zaměřím na její vývoj od roku 1990, kdy strana vznikla, až po současnost (tj. 2017). Budu se zde věnovat vývojovým milníkům, ke kterým během vymezeného období došlo, a případně tomu, jak se strana personálně obměňovala.

Ve druhé kapitole se budu věnovat programatice SZ, a soustředit se budu především na celostátní programatiku, tedy na volební programy pro volby do Poslanecké sněmovny a dlouhodobé programy. Program strany a její směřování se vyvíjí, a i tak se vyvíjí vztah strany k určitým, zejména „zeleným,“ tématům.

V následující kapitole dojde k analýze stranických dokumentů, ve kterých budu zkoumat to, jaké jsou v nich obsaženy projevy environmentalismu. Environmentalismus v tomto případě vnímám jako zastřešující pojem pro další termíny, a konkrétně v této práci se budu pohybovat mezi dvěma environmentálními „směry“, a to pragmatickou a hlubinnou ekologií. Každý z těchto přístupů chápe stejné či podobné problémy odlišným způsobem, a odlišným způsobem je chce řešit, a právě programatika SZ obsahující návrhy řešení se rovněž inspirovala v jednom z těchto přístupů.

Po této kapitole bude následovat závěr, ve kterém budu ověřovat, zda došlo k zodpovězení výzkumných otázek. Tyto otázky mi následně poskytnout odpověď na to, jestli byly naplněny předpoklady stanovené teze.

Pokud se podíváme na to, jak byl doposud SZ zkoumána, tak dojdeme k závěru, že tomuto politickému aktérovi není v českém prostředí věnováno tolik prostoru, jako mnoha jiným stranám. Tento stav je možné vysvětlit tak, že když se strana podílela na vládnutí pouze jednou, a zároveň se neprojevuje nijak radikálně jako jiné (a i menší) strany, tak na sebe není schopna tak snadno upoutat pozornost. Tato strana získává pravidelně své místo v odborných publikacích zejména v tom smyslu, pokud se tyto publikace věnují vývoji české politické scény či stranickému systému po sametové revoluci. Partikulárních studií a odborných prací je na SZ zaměřeno o poznání méně a zejména se jedná o absolventské práce. Konkrétním přínosem mé diplomové práce bude zjištění, zda v nějakých oblastech programatiky převládá hlubinná ekologie, případně jestli došlo posunu v environmentálních východiscích strany.

2. Historický vývoj Strany zelených

Formování a vývoj Strany zelených byl ovlivněn celkovým kontextem doby vzniku, tj. koncem 80. a počátkem 90. let, kdy probíhala celospolečenská a politická změna. Období po listopadu 1989 bylo rovněž ve znamení hodnotových a ideových proměn ve společnosti. I když se největší důraz kladl zřejmě na ekonomickou stránku porevolučního vývoje, tak určitý prostor byl dán i postmateriálním hodnotám, zejména v souvislosti s degradujícím stavem životního prostředí. A právě neutěšený stav životního prostředí v Československu dal vzniknout požadavku na stranu, která se bude této problematice věnovat. Považuji tedy za důležité věnovat kapitolu historickému vývoji SZ, neboť historický kontext umožňuje vysvětlit řadu procesů zvrátů ve fungování strany a ve změně její programatiky. Navíc v rámci SZ docházelo od počátku k určitému vnitřnímu štěpení, které mohlo komplikovat jednotné vystupování strany na veřejnosti, a o to pak složitějšímu získávání přízně voličů. V této kapitole tak představím historický vývoj, kterým si strana prošla. Vývoji v programatice budu věnovat následující kapitolu, v této ji zmíním pouze minimálně.

Než se ale plně začnu věnovat SZ, tak se krátce zaměřím na ekologické proudy, které v Československu existovaly ještě před rokem 1989. Pacifistické a ekologické proudy se daly nalézt uvnitř Charty 77, která spojovala široké spektrum aktérů, a udržovala kontakty s evropskými mírovými hnutími (například Hnutí za jaderné odzbrojení CND), a vydávala také stanoviska k tématům životního prostředí a míru v Československu i ve světě. Čistě ekologický proud se začal uvnitř Charty 77 vytvářet v roce 1987 kolem Nezávislé ekologické skupiny spojené s Ivanem Dejmalem. Většina pacifistických a ekologických skupin českého disentu se po listopadu 1989 do žádného ekologicko-alternativního proudu, ze kterého by vzešla strana zelených jako například v NDR, nesjednotila. České protestní skupiny se rozvíjely až v druhé polovině 80. let za dohledu tehdejšího režimu, nebyly ani příliš početné a ideologicky byly různorodé. U

mnoha hnutí došlo k tomu, že přechodem k demokracii se naplnily jimi stanovené cíle, či se realizovala ve větších politických uskupeních (zejména v Občanském fóru). O něco blíže vznikající ekologické straně se nacházely čistě ekologické iniciativy ať už disidentského (Ekologická společnost či Děti Země) nebo oficiálního původu (Český svaz ochránců přírody). Avšak ani tato hnutí se příliš nepřekrývala se SZ (Pečínka 2002: 190–194).

Aby vůbec byl možný vznik SZ, musely se uskutečnit transformační kroky v politické oblasti, které byly učiněny již v období konání prvních svobodných voleb (tj. v první polovině roku 1990). Jednalo se o přijetí sady liberalizačních zákonů, které zajišťovaly základní politická práva a občanské svobody, a také byl přijat zákon o politických stranách. Ten se měl stát součástí obnovy pluralitního stranického systému po roce 1989, a byl schválen Federálním shromážděním již 23. ledna 1990. Avšak nové strany začaly vznikat i bezprostředně po 17. listopadu 1989, a přijetí nového zákona o politických stranách tento proces uvedlo do právního rámce, ale také jej urychlilo (Bureš 2012: 58, 60). Po listopadu 1989 nově vznikající a obnovované politické subjekty vstupovaly do prvních svobodných voleb v roce 1990, avšak oproti stranám fungujícím již v době předlistopadové měly určitý handicap. Strany fungující již před revolucí totiž mohly navázat na předchozí působení a zejména disponovaly organizační strukturou a členskou základnou, což si nově vznikající a obnovované strany musely teprve vytvářet (Charvát 2011).

Vzniku SZ předcházelo v listopadu 1989 ustavení Československé strany zelených (ČSZ), jejíž některé členy označil ekologický disident Dejmal jako pracovníky StB. I další představitelé vnímali ČSZ jako nedůvěryhodnou a po několikátýdenním působení se přípravný výbor ČSZ sám rozpustil. Strana zelených se začala konstituovat v prosinci téhož roku, ale fakticky začala vznikat 6. ledna 1990, kdy se sešli zástupci různých skupin zelených, aby se dohodli na vytvoření jednotné strany (Charvát 2011).

Díky novému zákonu o politických stranách vznikla právně zakotvená možnost vzniku politických stran a hnutí, přičemž tento nově vzniklý prostor využila i Strana zelených, která se na Ministerstvu vnitra zaregistrovala 3. 2. 1990 (Ministerstvo vnitra ČR 2017). Vytváření vnitrostranických struktur bylo dokončeno 17. února téhož roku, kdy došlo ke spojení české SZ se Stranou zelených na Slovensku (SZS) na celostátním sjezdu v Brně. Tam byl současně zvolen předsedou strany J. Ječmínek. Na sjezdu byly také zřízeny tři zemské bloky: český, moravský a slovenský, ke kterým později přibyl pražský blok. Strana tak působila na území celého Československa, což z ní činilo spíše výjimku mezi ostatními politickými subjekty (Charvát 2012: 243, 244). V tehdy přijatém programu strana žádala rozpuštění vojenských bloků, odstranění zbraní hromadného ničení, vytvoření decentralizované demokracie. Zelení chtěli vycházet ze specifických československých podmínek a v programu tehdy nebyla zmínka například o feminizmu, právech přistěhovalců či o Třetím světě. Nicméně co se týče federální struktury, tak tu si SZ nezachovala příliš dlouho, neboť od počátku bylo možné zaznamenat spory mezi českou a slovenskou částí. Tyto spory nabývaly na intenzitě po parlamentních volbách v roce 1990 a vygradovaly v odtržení a znovuoobnovení SZS (Pečínka 2002: 196).

2.1. První svobodné volby 1990

První polovina roku 1990 byla obdobím zásadních politických změn v Československu, a toto období mělo do značné míry položit institucionální základy budoucího politického systému. Vyvrcholením celého transformačního procesu byly volby, které se toho roku konaly, a které měly stvrdit probíhající období reform, a zároveň se stát nástrojem legitimizace změn. V červnu proběhly volby parlamentní, tedy do obou komor Federálního shromáždění a do obou národních rad, které měly legitimizovat nové politické elity na centrální úrovni (Valeš–Petráš a kol. 2015: 169).

Tyto volby můžeme označit za výjimečné v tom smyslu, že se jednalo v poválečné historii Československa o první demokratické volby, a navíc po pádu nedemokratického režimu v roce 1989 tak šlo o první svobodné volby po 44 letech. Nebyly to tak volby, při kterých by voliči vybírali mezi stabilními stranami, ale jednalo se o jakési „referendum“, které rozhodlo o definitivním rozchodu s předcházejícím nedemokratickým režimem. Jednalo se ale o dobu nadále silně ovlivněnou minulou zkušeností a plnou výrazných politických změn (spor o název státu, spory o ekonomickou reformu či majetek KSČ atd.). Volby se tak konaly v období, kdy stranický systém nebyl konsolidovaný, a i politické preference voličů vykazovaly nestálost. Programy politických stran byly podobné, v mnoha základních otázkách společenského vývoje dokonce shodné. Programové cíle většiny stran se víceméně překrývaly, což činilo situaci pro voliče ještě méně přehlednou. I přes tyto nesnadnosti se účast na prvních svobodných volbách, které se konaly 8. a 9. června 1990, vyšplhala na 96,8 % v českých zemích a na Slovensku dosáhla na 95,4 %, a přinesly vítězství politickým subjektům podporujících politickou změnu (Bureš 2012: 108–110).

Z počátku průzkumy preferencí u prováděné Institutem pro výzkum veřejného mínění budily naději na úspěch – agentura předpovídala SZ okolo deseti procent voličů, avšak poté začala podpora klesat a v době voleb průzkumy ukazovaly pětiprocentní podporu. V této době SZ těžila ze skutečnosti, že řešení otázek životního prostředí a kvalita života obyvatel nepatřily během předchozího režimu k těm nejdůležitějším, na které by se komunistické elity soustředily. Tento režim ale nepostihla jen politická a hospodářská krize, nýbrž i krize environmentální. Československo se totiž od 70. let stávalo jednou z nejvíce znečištěných zemí Evropy, a to zejména kvůli centrálně plánovanému hospodářství, extenzivní orientaci na těžký průmysl či plýtvání nerostných zdrojů. K ekologické devastaci přispěla i neochota režimu investovat do

technologií, které by přispěly ke zlepšení životního prostředí. Degradace životního prostředí, projevující se zejména silně znečištěným ovzduším a vodami, si začala všimnout i československá veřejnost, a právě proto také začala vznikat ekologická hnutí a iniciativy (Valeš–Petráš a kol. 2015: 176, Bureš 2012 dle Valeš–Petráš a kol. 2015: 177). Naopak polistopadový vývoj kladl na otázku řešení ekologické situace v Československu poměrně důraz, a stala se tak jedním z naléhavých témat dalšího vývoje. Problematika životního prostředí se v této době umísťovala na prvních místech žebříčku důležitosti ve výzkumech veřejného mínění, což nahrávalo právě SZ. Tato strana totiž byla veřejností považována za hlavního nositele potřebné environmentální reformy. SZ mohlo také do jisté míry prospět, že díky kooptacím získala parlamentní zastoupení (Pšeja 2005: 36).

Bohužel pro SZ se ve volbách ani očekávání z průzkumů veřejného mínění nenaplnila a ve volbách se do ani jedné ze tří parlamentních komor nedostala, neboť se jí nepodařilo překonat hranici uzavírací klauzule. Ve volbách do Sněmovny lidu Federálního shromáždění získala 3,10 %, do Sněmovny národů Federálního shromáždění získala 3,44 % a do České národní rady 4,10 % hlasů. Strana tak zůstala bez jediného křesla v českých zemích i v obou komorách federálního parlamentu (Charvát 2011).

V rozložení voličské podpory SZ ve volbách do parlamentu lze vysledovat korelaci mezi hlasy pro SZ a úrovní znečištění prostředí. SZ se totiž těšila podpory v českých zemích zejména v průmyslových oblastech v severozápadních Čechách, kde byly důsledky dřívějšího rozvoje patrné nejvíce. Naopak nejnižší míru podpory bylo možné zaznamenat na jižní Moravě (Valeš–Petráš a kol. 2015: 178)

Důvodů pro volební neúspěch může být několik, např. to, že řada předlistopadových ekologických aktivistů se nestala členy SZ, ale zamířili do jiných politických stran. Straně možná ani příliš neprospělo negativní vnímání levicové politiky (Charvát 2011).

Spoluzakladatel Zelené alternativy Julius Tomin spatřoval v prohře důsledek nedodržování zákazu kandidatury bývalých komunistů, a svou roli sehrála i minulost spojovaná s StB. Tak se mnoho ekologických odborníků a aktivistů raději zaměřilo na jiné strany, než právě SZ. Ekologické hnutí bylo také velmi roztržité, takže jeho příznivci často volili jiné různé strany. SZ taktéž mohla uškodit absence ekologicky zaměřených osobností a nepropojení se s ekologicky aktivními skupinami. K příčinám propadu SZ je ale také nutné přičíst rychlou orientaci obyvatel na ekonomickou prosperitu a odsunutí témat životního prostředí do pozadí (Pečinka 2002: 197).

2.2. Volby 1992

Po zkráceném dvouletém volebním období federálního a národních parlamentů se konaly druhé svobodné volby 5. a 6. června 1992. V předchozím období i nadále pokračovaly změny uvnitř utvářejícího se stranického systému, což se projevilo především nárůstem počtu politických subjektů. V těchto volbách kandidovalo téměř dvakrát více subjektů než při těch prvních o dva roky dříve. I atmosféra voleb byla odlišná od těch předchozích, ve kterých bylo patrné relativně jednotné prodemokratické nadšení voličů. Při volbách v roce 1992 se hlavními tématy stala ekonomická reforma a dále také stále problematičtější vyjednávání o státoprávním uspořádání společného federativního státu (to se projevilo například odlišnými volebními preferencemi voličů v České republice a na Slovensku) (Bureš 2012: 137).

Jelikož SZ v předchozích volbách zaznamenala neúspěch, musela řešit otázku dalšího postupu. Strana fungovala spíše jako konglomerát samostatně vystupujících zemských výborů (pražský, český, moravskoslezský a slovenský), a aby SZ znovu neskončila mimo parlament, došlo k rozhodnutí, že se spojí s Liberálně sociální unií (LSU) v prosinci 1991. Tato aktivita byla součástí i ostatních malých stran, které se v roce 1991 začaly integrovat, což se ukázalo jako výhodná strategie, neboť jako samostatně kandidující subjekty by malé strany nedisponovaly takovým potenciálem,

který by dokázal překročit uzavírací klauzuli. Součástí LSU byla SZ, Československá strana socialistická, Zemědělská strana a Hnutí zemědělců a nezávislých osobností. LSU ve volbách do všech tří zastupitelských orgánů dokázala překonat klauzuli. Konkrétně ve volbách do SL FS získala 5,84 % hlasů, do SN FS 6,06 % a do ČNR 6,52 % a celkem dvanáct mandátů ve FS (sedm ve SL FS a pět ve SN FS) a šestnáct v ČNR. SZ z toho připadly dva posty ve SL FS, jeden v SN FS a tři poslanecké mandáty v ČNR. Dalo by se říci, že celkově LSU uspěla na venkově zejména díky agrární ZS, a v severních Čechách, kde se SZ při předcházejících volbách těšila největší podpoře, se priority změnily. Poslanci zvolení za SZ do FS ukončili svou činnost s existencí FS v důsledku rozpadu Československa, a poslanci zvolení do ČNR SZ postupně opustili (stejně tak jako tehdejší předseda SZ Jaroslav Vlček, který odešel v říjnu 1995). 22. listopadu 1993 se SZ rozhodla z LSU vystoupit (Charvát 2011; Pečínka 2002: 199).

2.3. Období marginality 1995–2002

V říjnu 1995 se novým předsedou SZ stal Emil Zeman, avšak ani změna v obsazení postu předsedy strany nedokázala zabránit dalšímu negativnímu vývoji. Kvůli procedurální chybě strana nemohla kandidovat na severní Moravě a odmítla tak zaplatit volební kauce, což mělo za následek, že nebyla připuštěna k volbám vůbec. SZ se proti tomuto rozhodnutí ohradila a označovala ho za diskriminaci, avšak její počínání bylo marné. SZ nakonec vyzvala voliče, aby hlasovali pro Českomoravskou unii středu. Do dalších voleb konajících se v roce 1998 nastoupila SZ samostatně a volební výsledek byl 1,12 % hlasů. Tento volební neúspěch byl hlavním bodem sjezdu v roce 1999, kde se mimo jiné stal předsedou Čejka (do té doby místopředseda SZ), který (bezvýsledně) vyzval ekologické iniciativy ke spolupráci se SZ (Pečínka 2002: 201, 202). Postupné upadání strany se projevilo tím, že byla nucena dočasně opustit celonárodní politiku. Navíc se stále snižovala členská základna až do té míry, že bylo komplikované najít oporu na lokálních úrovních (Jehlička–Kostecký 2003: 5).

2.4. Znovuoživení Strany zelených

Situace na počátku roku 2002 byla pro SZ tristní. Strana měla 239 členů, dluh 12 milionů korun za kampaň do přechozích voleb a žádné koaliční partnery. Mohlo se tak zdát, že je SZ předurčena k dalšímu volebnímu ponížení, avšak z voleb konaných 14. a 15. června strana vyšla jako šestá nejsilnější s 2,36 % hlasů. To sice nezajistilo její účast v Poslanecké sněmovně, nicméně SZ tak získala nárok na státní příspěvek ve výši 11 milionů korun². Tím byl hrozící finanční kolaps, který mohl zapříčinit rozpad strany, odvrácen (Jehlička–Kostecký 2003: 6). Aby však došlo k tomuto relativnímu úspěchu, musela SZ učinit nějaké kroky již před volbami.

Na jaře roku 2002 využila SZ situace, kdy Čtyřkoalice³ ustoupila od svého záměru umístit na kandidátní listiny do parlamentní voleb představitele z Hnutí Duha a s ní spojeného Brandýského fóra, Patočku a Beránka. Ti poté uzavřeli spojení právě se SZ, v jejichž vedoucích pozicích se tehdy vyskytovali politici, kteří nebudili příliš velkou důvěru, což se mělo tímto novým sdružením změnit. Patočka a Beránek přilákali do strany osoby z řad Brandýského fóra (např. Ondřej Liška, Karel Jech, Marie Haisová), a zajistili dosud nevídanou veřejnou podporu intelektuálů a umělců (např. Jan Keller, Ivan Dejmal, Martin Putna) (Pečínka 2005a cit. Dle Pečínka 2002). Také se zvýšil zájem některých představitelů ekologických iniciativ o spolupráci se SZ a to vedlo ke společnému postupu při volbách v červnu téhož roku. Do strany taktéž vstoupilo mnoho ekoaktivistů (to vedlo k rozšíření členské základy z 250 na 750 členů). Vlivem těchto událostí se zvedlo povědomí a i zájem o dosud víceméně ignorovanou SZ, zejména pak mezi studenty, pedagogy či sociálními vědci (Pečínka 2005b: 55).

² Pokud politická strana při volbě do Poslanecké sněmovny překročila hranici 1.5 % hlasů, získala tak nárok na finanční příspěvek od státu (100Kč za 1 hlas). V případě, že strana překročila 3% hlasů, získala roční příspěvek ve výši 6 milionů (Transparentní volby 2014).

³ Čtyřkoalice sdružovala KDU-ČSL, Unii svobody, Občansko demokratickou alianci a Demokratickou unii (Fiala–Suchý 2005: 1440).

Těsně po volbách ale vedení strany odsouhlasilo dvou milionovou odměnu jejímu manažerovi Daliboru Vachulkovi, ačkoliv volební úspěch byl dílem Patočkova Brandýského fóra. Reakcí na tuto skutečnost byla tzv. Tmavozelená výzva, která měla za cíl vyvolat mimořádný sjezd strany, vymanit stranu z vlivu korupce a docílit změn, týkajících se jak programatiky, tak role SZ v politice. Zároveň vyzývá ke vstupu do SZ lidi, kteří mají zájem tuto aktivitu podpořit (Beránek–Dejmal–Liška–Patočka–Uhlová: 2003). Tento obrodný proud zahrnoval rovněž veřejně známé osobnosti ekologické scény a aktivisty. V dubnu 2003 na sjezdu SZ v Brně se díky novým členům podařilo přehlasovat stoupence starého vedení a do čela strany byl zvolen „tmavozelený“ Jan Beránek, spoluzakladatel a ředitel Hnutí Duha (Pečínka 2005a cit. dle Pečínka 2003a). Zatímco Beránek byl předsedou SZ, Patočka žádnou oficiální pozici nezastával, ale stal se vlivným aktérem prezentujícím nové vedení a nové směřování strany. Programové změny nebyly radikální, a snahou bylo se spíše přiblížit k německým Die Grünen. Změny nastaly v organizaci strany, kdy se moc přesunula z lokální úrovně více do centra strany (Deets–Kouba 2008: 816).

Avšak ani nové a „tmavozelené“ vedení neudrželo stranu dlouho homogenní. Na mimořádném sjezdu strany v září 2003 vyvrcholil konflikt Beránkova a Patočkova křídla proti části strany reprezentované zejména Petrem Uhlem. Tento spor pramenil hlavně z rozdílného pohledu na to, jak by se měla strana řídit. Výsledkem sjezdu bylo schválení nového programu a stanov, které byly vytvořeny spíše pod vlivem Patočky a Beránka. Tento sjezd ale spory neutlumil, jak se od něj očekávalo, ale spory se mezi jednotlivými frakcemi spíše ještě rozdmýchaly. V únoru 2004 došlo ke zformování Otevřené platformy, která svou kritiku směřovala zejména proti stranickému managementu a jeho centralismu a omezenou vnitrostranickou diskusí. Kvůli nesouhlasu s Patočkovou a Beránkovo vedením strany odešla i část vedení strany. Nicméně i přes tyto vnitřní spory se straně podařil dílčí úspěch v tom, že v senátních

volbách byl zvolen Jaromír Štětina, který za SZ kandidoval (Čaloud–Foltýn–Havlík 2006: 23–24).

Ke změně ve vývoji strany došlo v září 2005, kdy se konal sjezd strany v Pardubicích. Patočkovo a Beránkovo křídlo ztratilo v SZ svou dominantní pozici, čímž se vytvořil prostor pro zvolení Martina Bursíka jako předsedy strany. Bursík se odklonil od plánu svého předchůdce, který prosazoval vytvoření široké koalice malých liberálních a zelených subjektů, a místo toho prosazoval ideu fungování strany jako samostatné. Nový předseda si předsevzal stranu vymanit z tradičního vnímání politických stran na jedné škále, a snažil se SZ prezentovat jako alternativu vůči tehdejším politickým elitám. Aby SZ byla ostatními stranami vnímána jako vhodný koaliční partner, snažili se její představitelé udržovat komunikaci a vztahy se všemi parlamentními stranami (kromě KSČM) (Čaloud–Foltýn–Havlík 2006: 24, 25).

2.5. Volby 2006 a SZ poprvé ve vládě

Již předvolební výzkumy pomáhaly rýsovat představu, že by v těchto volbách mohla SZ uspět, neboť průzkum volebních preferencí přeskočil psychologickou hranici 5 %, několikrát Zelení dokonce překročili i 10 % hlasů. To podpořilo úvahy ohledně SZ jako člena budoucí vládní koalice. V tomto ohledu se SZ snažila zachovat a dále rozvíjet charakter „protestní formace“ stojící mimo tradiční pravolevé rozdělení. Strana se i nadále snažila budovat obraz potenciálního vhodného koaličního partnera a k tomu svým způsobem přispěl i nepřilíš specificky formulovaný volební program. Některá „zelená“ témata navíc vstřebaly i další politické strany. Před volbami docházelo k čím dál více pozorovatelné bipolarizaci stranického systému, a SZ se nakonec přiklonila spíše k jeho pravému, či pravostředovému, pólu. Jelikož antikomunismus představuje důležitý prvek v identitě SZ, bylo pro tuto stranu přijatelnější kooperovat s pravostředovým blokem, protože mezi sociální demokracií a komunistickou

docházelo ke „zmenšování prostoru“ a opírat se o hlasy pro KSČM nebylo pro SZ přijatelné (Čaloud–Foltýn–Havlík 2006: 25).

V červnových volbách roku 2006 SZ získala 6,3 % hlasů, překročila tak volební práh, a dostala se do Poslanecké sněmovny. Nové vedení se snažilo stranu prezentovat jako flexibilní a pragmatickou, která odkazovala k mantře zelených stran „ani napravo, ani vlevo, ale vpředu“ (Deets–Kouba 2008: 817). Zelení utvořili vládu s ODS a KDU-ČSL a předseda SZ Bursík se stal ministrem životního prostředí, a další ministerstva vedená členem/členkou či kandidátem/kandidátkou za SZ bylo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo zahraničních věcí a Ministerstvo pro lidská práva a národnostní menšiny.

Nicméně Bursíkovo vedení strany nebylo bezproblémové a během období jeho předsednictví došlo k několika rozporům uvnitř SZ. Velkým kritikem byl současný předseda Matěj Stropnický. Ten byl v květnu 2007 zvolen za místopředsedu strany a kritizoval zejména postoj strany k otázce postavení amerického radaru. Taktéž kritizoval Bursíka za to, že za jeho předsednictví se začala strana profilovat více jako pravicová, a že ignoroval aktivismus, který SZ odlišoval od ostatních politických stran (O’Shea 2007 cit. dle Deets–Kouba 2008: 820). V říjnu téhož roku byl Bursík nucen změřit své síly ještě jednou, a to kvůli nucené resignaci ministryně školství Dany Kuchtové. Ve straně vyvolala nevoli ztráta tohoto postu a to, že Bursík se ji nepokusil bránit. Bursíkovi bylo taktéž vyčítáno, že Zelení ztrácejí svou identitu zelené strany (Deets–Kouba 2008: 820). Na mimořádném sjezdu v roce 2008 se Bursíkovi podařilo držet předsednický post a jeho křídlo ovládlo důležité stranické orgány. Pnutí ve straně ale neskončilo a vedlo v roce 2009 k vytvoření vnitrostranické platformy tzv. Demokratické výzvy. Dezintegrace se nevyhnula ani poslaneckému klubu Zelených, z něhož odešly dvě poslankyně. Vnitřní krize se podepsala na výsledcích dalších voleb v regionech a do Evropského parlamentu (Hloušek–Kopeček 2010: 100).

V polovině roku 2009 došlo ke změně vedení, když se hlavním podnětem pro změnu staly výsledky voleb do Evropského parlamentu. SZ získala 2,6 % hlasů a nezískala jediný mandát, na což se předseda strany Bursík rozhodl reagovat svou rezignací na post předsedy strany. Vedením byl dočasně pověřen první místopředseda Liška, jehož posléze jako řádného předsedu potvrdil sjezd SZ v prosinci téhož roku (Charvát 2011).

2.6. Období od roku 2010 do 2017

Jelikož předchozí vládě byla v březnu 2009 vyslovena nedůvěra, vládla od jejího odstoupení prozatímní vláda Jana Fischera. V tomto mezidobí, než došlo k dalším volbám, ale Zelení ztratili zájem médií, která se začala soustředit na dva nově vzniklé subjekty – TOP 09 a Věci veřejné. Strana byla vyčerpaná jak finančně (kvůli financování kampaně na volby, které se měly konat po pádu vlády v roce 2009, ale které nakonec byly posunuty až na rok 2010), tak jí už nebyl příliš dáván ani volný mediální prostor, který by jí umožňoval se prezentovat, což mohl být další faktor vedoucí ke snížení počtu potenciálních voličů. Před volbami jí volební průzkumy přiznávaly asi 2 nebo 3 %. Zelení v tomto období také doplatili na to, že životní prostředí už nestačilo jako hlavní mobilizační faktor jako v předchozích volbách. Navíc environmentální agendu mezitím stihly do svých programů zakomponovat i další strany. Výsledek voleb ukázal posun voličských preferencí od Zelených k jiným subjektům (hlavně nově založeným stranám), takže oproti volbám v roce 2006 došlo k poklesu z 6,3 % na 2,4 %. Strana tak ztratila jak všechny své zástupce v Poslanecké sněmovně, tak i část státního příspěvku (Jehlička–Kostelecký–Kunštát 2011: 5-7).

Volby v roce 2010 byly v podstatě kulminací jedné historické etapy SZ. Bylo to období relativního úspěchu, dobrého financování strany a nárůstu členské základny. Avšak toto období bylo také ve znamení vnitrostranických sporů rozpadu vládní koalice a snižování společenské důvěry. Strana tak potřebovala zažít „restart“, který by změnil politickou strategii strany a zároveň modernizoval její struktury. Takový program

představil předseda Ondřej Liška v létě 2010. Zaměření bylo právě na pozměnění způsobu financování, ale i na posílení vazeb uvnitř strany (Ander 2014).

V roce 2013 se uskutečnily předčasné volby do Poslanecké sněmovny. Před těmito volbami se strana znovu spojila s řadou veřejně známých osobností (například Jiřina Šiklová, Meda Mládková, Tomáš Hanák, Martin C. Putna). Jak sám uvedl předseda Ondřej Liška: „*Podpora významných osobností veřejného života je pro nás impulsem do posledních hodin kampaně před otevřením volebních místností a zároveň velkým závazkem do budoucna. Jejich osobní a profesní kredit nám každý den znovu připomíná, že zelená politika má smysl.*“ (Zelení 2013).

Avšak v těchto volbách Zeleným ani tato podpora nepomohla k výraznějšímu zisku hlasů, který by jim zajistil přítomnost v Poslanecké sněmovně. Strana získala 3,19 % hlasů, což jí ale zajistilo alespoň státní příspěvek (Volby.cz 2013). Jelikož se straně nedařilo překročit uzavírací klauzuli ani ve volbách do Evropského parlamentu, reagoval na to předseda Liška svou rezignací v červnu 2014. Stranu poté vedla první místopředsedkyně Jana Drápalová (Česká televize 2014). V roce 2014 se také konaly volby do Senátu, ve kterých SZ získala dva senátorské posty.

V lednu 2016 se konal sjezd SZ, na kterém byl zvolen i nový předseda strany – stal se jím Matěj Stropnický. Ten po svém zvolení řekl, že jako klíčové vnímá spojení strany s hnutími a dalšími lidmi, kteří mohou být potenciálními partnery. Chce tak vytvořit občanské hnutí, v jehož středu bude právě SZ. Zelení mají nabídnout novou politickou alternativu (Zelení 2016). Nový předseda přišel s úmyslem do jisté míry rezignovat na dosavadní politiku Strany zelených, která byla reprezentována jejími předchozími šéfy Martinem Bursíkem a Ondřejem Liškou. Stropnický také odmítl určitou „středovost“, když prohlásil, že Zelení jsou radikální stranou (Otto 2016).

Zlomový byl pro SZ také následující sjezd v lednu 2017, kdy strana zásadně zapracovala na změně image a programatiky. Zelení se zaměřili na zjednodušení a

minimalistické proporce, a taktéž rezignovali na zkratku SZ a začali se prezentovat jen jako Zelení (Otevřel 2017). Také došlo ke změně dlouhodobého programu a vytvořili program tzv. stínování vlády, což má být expertní tým pro předvolební období.

Je zjevné, že Zelení si prošli spletitým vývojem, kdy byli zdrojem změny jak oni sami, tak byli ke změně dovedeni vnějšími okolnostmi. Co Zelené provází celým jejich vývojem je vnitrostranický konflikt. Lze jen těžko nalézt období, ve kterém by strana byla zcela jednotná. To stranu oslabuje nejen vnitřně, ale i směrem ven, kdy může vůči potenciálním voličům působit slabě a nedůvěryhodně. Strana v druhé polovině 90. let, a ještě více v novém miléniu doplatila na to, že se z počátku formovala spíše jako *single issue party*, jejímž hlavním tématem bylo životní prostředí. S větší popularitou tohoto tématu ale došlo i k tomu, že jej více méně vstřebaly i ostatní strany, a Zelení tím ztratili určitou výjimečnost na poli českých politických stran. Co také provázelo vývoj SZ téměř po celou dobu je ne/spolupráce s ekologickými iniciativami. Například na Slovensku se Strana zelených od počátku spojovala s ekologickými formacemi, což ale nebyl český příklad. S iniciativami se strana pokouší spojovat zejména až od roku 2001 díky spolupráci s Brandýským fórem, a stejně tak tuto spolupráci zdůraznil loni zvolený předseda Stropnický.

3. Programatika Strany zelených

Tato kapitola je věnována programatice Strany zelených, přičemž se budu pohybovat v časovém rámci od roku 2002 do roku 2017. Období jsem vymezila tak, aby bylo dostatečně dlouhé, a umožnilo postihnout změny, které v programatice za patnáct let proběhly. Za tuto dobu proběhly volby do Poslanecké sněmovny čtyřikrát, což zahrnuje zkoumání čtyř volebních programů, a dvou programů dlouhodobých. Mezníkem je pro mě rok 2002, kdy se strana začala vymaňovat z marginality, ve které se nacházela v 90. letech. Tento rok totiž Zelení zaznamenali dílčí úspěch ve volbách, díky kterému získali nárok na příspěvek ze státního rozpočtu, a také se díky tomu

začali těšit větší pozornosti v médiích. V tomto období strana také začala spolupracovat s ekologickými iniciativami a organizacemi, což mělo na její programatiku zjevný vliv, který se v této kapitole také pokusím zachytit. Zkoumat budu celostátní volební programy pro volby do Poslanecké sněmovny, a rovněž dlouhodobé programy strany, které zachycují víceletou koncepci a postoje. V těchto dokumentech se budu soustředit zejména na ekologická témata a oblasti, které jsou vnímány jako hlavní oblasti zájmu zelených stran obecně. Rovněž se zaměřím na pojetí demokracie a demokratické společnosti. Tato témata se pokusím v jednotlivých programech představit tak, abych s nimi mohla pracovat v kapitole následující, která se již zaměřuje na analýzu environmentálních témat Strany zelených z pohledu hlubinné a pragmatické ekologie. Tyto dva přístupy v práci využívám proto, že se v podstatě jedná o dva proti sobě stojící póly, které odlišným způsobem nahlížejí na environmentální témata obsažená ve zkoumaných programech.

3.1. Období po roce 2002 a volební program pro volby do Poslanecké sněmovny

Zelení se od svého počátku profilovali převážně na ekologické tematice, ale ráznost jejich požadavků nebyla příliš velká. Ke změně došlo po započetí spolupráce s Brandýským fórem a změnou vedení, kdy se předsedou strany stal Jan Beránek. Po započetí spolupráce s ekologickými iniciativami a aktivisty došlo ke změně i u volebního a politického programu strany, který začal více připomínat program západních zelených stran, a začala se v něm projevovat nejen environmentální témata, ale i téma multikulturalismu či boj proti diskriminaci. Sama strana ve svém programovém prohlášení tvrdí: „*Strana zelených staví svou politiku na principu trvale udržitelného rozvoje a dále na principu solidarity, ochrany lidských práv, ochrany práv menšin a postižených, principu prevence, aktivní zahraniční politice, nenásilném řešení konfliktů a upřednostňování duchovních a etických hodnot před materialismem a konzumem.*“ (Strana zelených 2001a).

Jak je uvedeno v citaci, tak základem politického i volebního programu je v této době strategie udržitelného rozvoje, přičemž udržitelný rozvoj vnímají jako takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachová možnost uspokojovat jejich základní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů. Zelení zde odkazují na českého ekologa Josefa Vavrouška, který se trvale udržitelnému rozvoji věnoval. Podle něj je udržitelný rozvoj zaměřen na hledání harmonie mezi člověkem a přírodou tak, abychom se co nejvíce přiblížili k ideálům humanismu a úcty k životu a přírodě ve všech jejích formách. Podle této koncepce se žije takový způsob života, který hledá rovnováhu mezi svobodami a právy jednotlivce a jeho odpovědností vůči jiným lidem a i přírodě jako celku. Tento koncept často odkazuje k právu budoucích generací na dobré životní prostředí a životní podmínky. Rovněž poukazuje na skutečnost, že při hledání hodnot pro trvale udržitelný rozvoj bychom se měli zaměřit především sami na sebe a na ty hodnoty, které dominují v západní civilizaci. Toto zaměření je podle Vavrouška důležité proto, že jen tak můžeme změnit svoje vlastní chování a řešit problémy našeho regionu. Zároveň evropsko-americká civilizace výrazně ovlivňuje dění ve světě, a pokud se tato civilizace začne měnit, začne se tím měnit i její vliv na zbytek světa. Je totiž důležité si přiznat, že pokud konstatujeme neudržitelnost existujících globálních vývojových trendů, tak také musíme přiznat zásadní podíl západního hodnotového systému na tomto neuspokojivém vývoji (Strana zelených 2001b; Vavroušek 1993).

Nově přijatý text pod vlivem Beránka a Patočky začal připomínat program západních zelených. Text sliboval zavedení referend, rozvoj nadací a podporu občanským spolkům. Nezaměstnanost by se řešila ekologizací průmyslu a zemědělství, která by přinesla pracovní místa (Pečínka 2005: 206). V programu je také kladen důraz na nezávislost médií, podporu občanských iniciativ i na ekologickou daňovou reformu, která by zvýšila zdanění neobnovitelných zdrojů, či by zavedla cla a limity na vývoz

dřeva, nerostných surovin a elektrické energie. V tomto programu se strana zaměřuje i na další typická „zelená témata“, jako jsou zdravé potraviny, podpora rozšiřování ekologického zemědělství a ochrana krajiny. Zároveň SZ podporuje liberalizaci trhu s elektřinou a to, aby se více využívala elektřina z obnovitelných zdrojů. Důležitým bodem programu je i doprava – SZ vyjadřuje podporu hromadné dopravě a dopravě po železnicích, před tou silniční. Zelení ve svém programu usilují taktéž o změnu legislativy týkající se životního prostředí. Jedná se zejména o boj za přijetí zákona o ochraně půdy, který by zpřísnil podmínky pro zábor půdy za účelem nové výstavby. Záměrem SZ je rovněž novelizace zákona o lesích a myslivosti, které by zpřísnily dosavadní podmínky a zároveň by stanovily větší sankce při porušení zákona (Strana zelených 2001b).

Nicméně strana nevidí environmentalismus jen v oblastech, kde je typické ho očekávat, ale environmentální rozměr dodává například i do školství a vzdělávání, kdy apeluje na to, že jen dostatečně finančně ohodnocení a vzdělání pedagogové budou schopni studenty a studentky motivovat ke komplexnímu vzdělávání, které s sebou ponese i environmentální aspekty. Zelení ve svém programu zahrnují i důraz na zahraniční politiku. Zahraniční spolupráce by se měla rozšířit a zejména apelují na dokončení jednání o vstupu do Evropské unie. SZ rovněž podporuje posílení role Organizace spojených národů v zájmu upevnění mezinárodní spolupráce a práva, zejména co se týká posílení základních práv žen, domorodých obyvatel, menšin a utlačovaných skupin. Razantněji se Zelení projevují v tom, že požadují reformu Světové banky, Mezinárodního měnového fondu a Světové obchodní organizace, avšak v programu nenalezneme způsob, jak by se reformy mělo dosáhnout, a k čemu konkrétně by měla vést. Taktéž se vymezují proti násilnému řešení mezinárodních konfliktů a chtějí prosadit zvýšení poskytování státní rozvojové pomoci. Náznak pacifismu můžeme spatřovat i v tom, že SZ chtěla podpořit co nejrychlejší zánik

povinné vojenské služby, a místo toho nabídnout alternativu veřejné služby v sociální, vzdělávací nebo ekologické oblasti. Důležitým bodem programu je podpora menšin a znevýhodněných skupin lidí (Strana zelených 2001b).

Z tohoto výčtu bodů programu je evidentní, že se strana pokusila postihnout všechna důležitá témata. Program je vcelku komplexní a i když se na první pohled může zdát, že se „zaměřuje na vše, ale zároveň na nic konkrétního“, nemusí to tak být. Komplexnost programu můžeme vnímat jako snahu poukázat na to, že environmentalismus prostupuje celou společností a ovlivňuje mnoho témat, aniž bychom tuto skutečnost museli vnímat. Příkladem může být školství, kde SZ usiluje o jeho lepší financování, lepší platové a vzdělávací podmínky pro pedagogy, a zavedení předmětů, které by vedly ke zvýšení ekologického a environmentálního povědomí. Pokud budou absolventi a absolventky vzděláni v této oblasti, lze předpokládat, že se více členů společnosti bude chovat přinejmenším o něco více „udržetelněji“, než tomu bylo doposud. Strana také apeluje na větší zahraniční spolupráci, neboť užší svazky s dalšími zeměmi umožní mimo jiné i jednodušší spolupráci v environmentálních tématech. V těchto i dalších bodech programu tak lze najít pojící téma environmentalismu, protože v globalizovaném a propojeném světě se všechny oblasti života navzájem prolínají a ovlivňují.

3.2. Vize ekologické demokracie

Programový posun daný vnitřní transformací strany pokračoval i po volbách v roce 2002. Na mimořádném sjezdu v roce 2003 byl zpracován nový program pod vedením Patočky a v tomto programu se SZ přihlásila k vizi tzv. ekologické demokracie. Zelení se díky tomuto programu chtějí stát novou alternativou vůči tradičním stranám, a chtějí se zaměřit především na kvalitu – a to jak vztahů, tak potravin, prostředí či kultury. Ekologickou demokracií chtějí docílit takové společnosti, která je kulturně vyspělá, sociálně citlivá, politická otevřená a hospodářsky stabilní. Název konceptu

poukazuje na to, že překonání ekologické krize, která je jedním z klíčových témat, na které se ekologie i tento dlouhodobý program zaměřují, a prohloubení demokracie jsou dva největší a vzájemně provázané úkoly (Strana zelených 2004). Morrison o ekologické demokracii tvrdí, že je zakořeněna v pochopení toho, že svoboda a společnost jsou nedělitelné. Ekologickou demokracii vnímá jako něco víc, než je vyrovnání industriálního chování společnosti s okolním světem, či jako cestu pro lepší řízení industriální společnosti. Podle něj je to cesta k vybudování ekologické civilizace, k čemuž je potřeba snaha k revitalizaci demokracie, aby byla schopna čelit výzvám a příležitostem, které představuje industriální civilizace (Morrison 1995: 5, 23). Ekologická demokracie taky může být vnímána jako určitá náhrada moderní reprezentativní demokracie, která není příliš schopna se vypořádat s environmentálními výzvami (Bourg 2014).

Dokument Strany zelených je rozdělen na čtrnáct segmentů věnujících se jednotlivým tématům, na které se SZ soustředí. Věnovat se budu zejména těm, které se životním prostředím zabývají nejvíce. Podle Šaradína Víze ekologické demokracie obsahuje jednak konkrétní návrhy dílčího charakteru, tak takové návrhy, které se snaží měnit základní principy fungování naší společnosti. Mezi ty patří například produkce ekologických potravin, recyklace komunálního odpadu, zřízení světové environmentální organizace a další. Zelení tímto programem rozšířili svůj záběr a jejich zájmu neuniklo hospodářství, kultura ani zahraniční politika (Šaradín 2004: 30–31).

a. Kvalita života

V konceptu ekologické demokracie Zelení apelují na to, aby byla udržována kvalita života, kterou je třeba hájit i před ekonomickými zájmy. Chtějí tlumit ekonomický tlak na společnost i životní prostředí. Jako základní politickou strategii vedoucí ke zlepšení kvality života pokládají podporu veřejně prospěšných občanských iniciativ a

zájmových sdružení. V programu se také objevily požadavky odstranění jakékoliv diskriminace (důraz na rovnost žen), boj proti domácímu násilí, rozvoj multikulturní společnosti a také občanské společnosti.

b. Nová demokracie

Nový program měl být přiblížením se postmateriálnímu standardu západních zelených. V novém programu se objevila i Patočková myšlenka tzv. neodemokracie, což měl být určitý protiklad neoliberalismu (Kopeček 2005: 1581). V konceptu ekologické demokracie se SZ hlásí k odkazu humanitní demokracie a kritizují neoliberalismus za to, že vytváří prostředí, a v něm tlaky korporací a dílčích ekonomických zájmů oslabují vazbu politiků k občanům, což demokracii ohrožuje. Pokud neoliberalismus pracuje s předpokladem, že vše vyřeší trh, tak neodemokratismus zastává pozici, že lze s nadsázkou říci, že vše může vyřešit demokracie. Neodemokratismus tak má být alternativou pro neoliberalismus. A právě v systematickém posilování občanů vidí strana způsob, jak by demokratické společnosti mohly přivést korporace pod demokratickou kontrolu. Zelení hodlali zvyšovat podíl občanů na rozhodování ať už zavedením celostátního referenda, tak například větší otevřeností veřejné správy občanům a jejich podnětům či zavedením přímé volby starostů.

c. Ekologická udržitelnost

Rovněž se tato koncepce věnuje ekologické udržitelnosti. Moderní civilizace je ohrožena globální ekologickou krizí a Zelení nechtějí prosazovat ekologickou politiku jako doplněk k ostatním resortům, ale vnímají ji jako organizační princip promítající se do všech resortů. Je nutné provést systémové změny a jít ke kořenům současných problémů, ne jen odstraňovat důsledky neblahé hospodářské politiky. Jako klíčové považují zejména řešení emisí CO₂ z energetiky a dopravy. Právě energetiku chtějí Zelení od základu změnit, kdy prioritou má být ochrana klimatu a šetrné využívání

zdrojů. V dopravě si vytyčili za cíl snížit nadměrný automobilismus a omezit tranzitní přepravu. Ekologická demokracie počítá i s nezbytným posílením role a postavení ministerstva životního prostředí.

d. Ekologické zemědělství, zdravá výživa, pestrá krajina

Nezbytné postavení v konceptu ekologické demokracie má i zemědělství. SZ podporuje ekologické zemědělství, jakožto šetrnější alternativu vůči životnímu prostředí, protože současný klasický přístup v zemědělství používající chemické látky není vůči životnímu prostředí příliš citlivý. Zároveň je snahou zavést dotační politiku podporující produkci biopotravin. V krajině se chtějí zasadit o revitalizaci řek a chtějí je chránit tak, aby krajina mohla přirozeně fungovat bez lidské zástavby (přehrad) a dalších radikálních zásahů. Tuzemskou ochranu přírody pak chtějí rozšířit o celoevropské hledisko (zejména NATURA 2000), v národních parcích se zasazují o rozšíření bezzásahových zón.

e. Ekologická ekonomika

Zelení ve svém volebním programu tvrdí, že moderní národohospodářská politika uznává fakt, že ekonomické zájmy je třeba podřít zájmům ekologickým. Národohospodářská politika prosazovaná Zelenými bere jako své východisko princip společného dědictví, což lze vyložit tak, že existuje společné dědictví lidstva, a je přirozeným právem každého člověka spravedlivě se podílet na jeho využívání, správě a rozšiřování. Složky společného dědictví jsou ovzduší, voda, půda, v druhé kategorii se jedná o kulturu a znalosti, a ve třetí o veřejné služby poskytované státem. Podle SZ se tyto složky ocitají pod tlakem nadnárodních korporací, čemuž je třeba zabránit. V ekologické ekonomice, jak je tato část nazvaná v konceptu ekologické demokracie, se Zelení vyslovují také pro podporu podnikání, a to zejména takového, které odstraní zvýhodňování velkých investorů. Také podporují rozvoj spravedlivého obchodu, tzv. fair-trade.

f. Spravedlivá společnost

Strana zelených v tomto dokumentu také poukazuje na to, že v současné společnosti neustále dochází k jejímu dělení a vymezování se jejích jednotlivých částí proti sobě. Ekonomická globalizace prohloubila propast mezi bohatými a chudými zeměmi i vrstvami obyvatel, mezi muži a ženami. Právě absence určité sociální soudržnosti může způsobovat napětí, a podpora konceptu spravedlnosti tak může být jedním z nástrojů posílení demokracie. Spravedlnost je v tomto smyslu chápána jako účast občanů na rozhodování, možnost dovolat se práv, právo bránit se diskriminaci a další. SZ se dále zasazuje o podporu lidských práv a vymezuje se vůči jakémukoliv druhu diskriminace.

g. Zahraniční politika

Prostor je věnován i zahraniční politice, přičemž SZ chce usilovat o reformu mezinárodního uspořádání směrem k jeho větší udržitelnosti a demokratičnosti. Zároveň Zelení podporovali vstup země do evropských struktur a co nejužší spolupráci se sousedními zeměmi a jejich zelenými stranami. Co se týče environmentálního faktoru v zahraniční politice, tak SZ se chce zasadit o zřízení světového environmentálního tělesa, které by sjednotilo a koordinovalo světový program ekologické udržitelnosti.

h. Oblasti kultury, vzdělávání, mediální politiky

V oblasti vzdělávání je podle SZ důležité, aby jeho součástí byla i výchova k zodpovědnosti vůči životnímu prostředí. V dalších oddílech dokumentu se SZ zaměřuje i na podporu kultury, snahu řešit bytovou situaci, zdraví, justici a na vytvoření takové politické kultury, která bude vnímat politiku pozitivněji a bude se na ní aktivně podílet.

(Strana zelených 2014)

Tento dlouhodobý program se snaží změnit základní principy fungování naší společnosti, což se týká například kapitoly Mediální politika. Špatně nastavené parametry v mediální sféře, jako například velký vliv PR a reklamních agentur, či dalších finančně významných aktérů, totiž mohou ohrožovat kvalitu i spravedlnost demokratické tvorby rozhodnutí. Zelení se také snaží zprůhlednit a optimalizovat fungování státních institucí a jejich ekologická politika vede k utváření poměrně silného sociálního státu (Šaradín 2004: 30).

Jelikož koncepce ekologické demokracie má být koncepcí dlouhodobou, tak je poměrně obsáhlá, a snaží se postihnout co nejvíce politických témat. I zde, stejně jako ve volebním programu, se Zelení snaží poukázat na všudypřítomnost environmentalismu. Nevidí ho jen v typicky zelených tématech, jako například ochrana životního prostředí či energetika, ale jdou v problematice hlouběji. Snaží se podnítit zájem o změnu již v samotné společnosti (podpora občanských iniciativ, spolků, sdružení atd.), aby změna přicházela jak z ní, tak shora od státu. Důležitým prvkem v ekologické demokracii je negativní postoj vůči neoliberalismu, který podle SZ umožnil vytvoření prostředí, které je vhodné pro rozvoj nadnárodních korporací, které se poté podílejí na fungování nerovného mezinárodního i tuzemského prostředí, ale také na poškozování životního prostředí.

3.3. Volební program pro volby do PS 2006

Volební program pro volby v roce 2006 byl nazván Kvalita života a zaměřoval na modernizaci české společnosti, životní prostředí, podporu demokracie a otevřené společnosti, podporu školství a vědy, zahraniční politiku a sociální politiku.

a. Modernizace české společnosti

Co se týče ekonomické oblasti, SZ operuje s předpokladem, že globalizace zasahuje do všech oblastí života, a stěží se lze z toho systému vymanit. I přesto se ale snaží prosazovat opatření potlačující její negativní projevy – Zelení chtějí usilovat o prosazování alespoň minimálních sociálních a ekologických standardů. V souvislosti s rozvíjející se ekonomikou si SZ všímá i zvýšeného náporu na životní prostředí (rozvoj průmyslu, dopravy) a podpory zejména velkých podniků. Řešením této situace by měla být podpora regionálního podnikání a malých podniků. I v tomto programu strana operuje s ekologickou daňovou reformou, která by vedla k přesunutí daňové zátěže z lidské práce ke zdanění energií. Cílem tohoto konceptu je vytvořit tlak na snížení škodlivých emisí a snížení poptávky po energiích a fosilních palivech. V této souvislosti jsou Zelení taktéž pro odklon od využívání ropy, čehož chtějí docílit jednak využitím ekonomických nástrojů (vytváření poptávky po automobilech s nízkou spotřebou) a také tím, že budou podporovat postupné nahrazování ropy alternativními palivy (hybridní pohon, biopaliva, zemní plyn). V oblasti energetiky jsou Zelení proti novým jaderným elektrárnám, protože je pokládají v rozporu s principy trvale udržitelného rozvoje. SZ se také zaměřuje na dopravu, kdy podporuje přesun nákladní dopravy na železniční tratě, a také sem zasahuje etapa ekologické daňové reformy, neboť by v kombinaci s mýtem musel dopravce platit daň podle míry znečišťování prostředí (Strana zelených 2006: 10–21).

b. Životní prostředí

V oblasti věnované životnímu prostředí se SZ zaměřuje na zdravé potraviny, zejména ty ekologicky produkované. V souvislosti s lepší kvalitou potravin zmiňují i používání chemických látek v zemědělství, což Zelení vnímají negativně. Snaží se podpořit ekologickou produkci potravin, která nemusí být dražší, ale i přes to je šetrnější

k životnímu prostředí i lidem. Také se přiklání k podpoře menší spotřeby masa a zajištění tzv. welfare chovů.

V oblasti ochrany přírody a krajiny se SZ vyjadřuje tak, že je to veřejný zájem a naléhavé téma prostupující celou společností. Jako důvod ochrany Zelení uvádí i to, že na stavu životního prostředí závisí ekonomická a kulturní úroveň. Svou politikou chtějí chránit lesy jakožto nositele ekologické stability, a chtějí zvýšit podíl přirozené druhové skladby lesů. Zároveň ale Zelení podporují udržitelný turismus v lesích.

V tomto oddíle volebního programu se SZ věnuje i zemědělství, ve kterém chtějí podpořit přirozené stabilizační prvky a funkci půdy, místo technických zásahů. Podpora směřuje také vůči ekologickému zemědělství. Hlavním nástrojem podpory udržitelného zemědělství a šetrnějšího chování k přírodě mají být dotační programy. Pozornost Zelení zaměřují i na vodní toky, které byly rovněž poznamenány lidskou činností. Reakcí na neuspokojivý stav vod mají být stavby čistíren odpadních vod, omezování hnojení, vypouštění nebezpečných látek do vody atd. Snahou je také podpořit přirozenou retenční funkci krajiny (nezastavování údolních niv a neupravovat koryta řek). Zelení rovněž chtějí rozšířit řady chráněných krajinných oblastí a dokončit evropskou síť lokalita Natura 2000.

Ochrana má směřovat také vůči zvířatům, kdy SZ prosazuje biologickou rozmanitost, a i v tomto programu objevíme zájem na změně zákona o myslivosti. I přes tyto prvky mající za cíl ochranu přírody a životního prostředí, tak Zelení podporují i rozvoj venkova, avšak s důrazem na udržitelnost a citlivost právě vůči přírodě. Zelení ve svém programu zmiňují tu skutečnost, že sama ochrana přírody a životního prostředí je často vnímána jako „bariéra v podnikání“, a aby došlo k zásadní změně ve vztahu člověka a přírody, jsou nutné změny i v hodnotách a přístupu. Část kapitoly je věnovaná také odpadům, přičemž Zelení podporují co nejvyšší míru recyklace (Strana zelených 2006: 21–31).

c. Otevřená společnost a demokratická účast

Důležitým tématem je pro Zelené korupce, prevence střetu zájmů a snaha prosadit etické kodexy pro zastupitele, starosty a další veřejné činitele. Je zde také vyjádřena podpora pro rozvoj občanské společnosti a neziskových organizací, protože pouze aktivní společnost může vést k rozvoji demokracie. Zelení se zde vymezují vůči diskriminaci a podporují přijetí antidiskriminačního zákona a rovná práva mužů a žen (Strana zelených 2006: 32–37).

d. Podpora školství a vědy

Zelení se k oblasti školství vyjadřují tak, že cílem školního vzdělávání má být to, aby absolventi byli připraveni pro život ve svobodné a demokratické společnosti, a aby bylo přístupné pro všechny (Strana zelených 2006: 38–41).

e. Sociální politika

V části programu věnované sociální politice podporují přijetí zákona o registrovaném partnerství odstraňující diskriminaci stejnopohlavních párů. Tím chtějí rovněž posílit lidská a občanská práva (Strana zelených 2006: 41–54).

f. Život v jednom světě

Tato oblast je věnovaná zahraniční politice, ve které SZ klade důraz na prohlubování pouta s Evropskou unií. Zelení vidí nezbytnost změn na globální úrovni, především pak v Organizaci spojených národů a Světové obchodní organizaci (Strana zelených 2006: 7–9). Ve srovnání s programy ostatních politických stran se program SZ vyznačuje zvýšenou mírou akcentu kladeného na problematiku Evropské unie (Havlík 2006: 34).

3.4. Volební program pro volby do PS 2010

Volební program pro volby v roce 2010 byl rozdělen do tří sekcí – zelená cesta z krize, kvalita života a principy demokratické společnosti. U tohoto programu je zjevné, že je vcelku silně ovlivněn ekonomickou krizí, která determinovala ekonomickou situaci již od roku 2008. Objevuje se zde celá řada inovací, které by dalším krizím měly zabránit, a které by novým krizím měly předcházet.

a. Zelená cesta z krize

V první části programu se SZ zaměřuje na neudržitelný a nestabilní ekonomický model, který je dle ní jádrem současné krize. Přičemž Zelení chtějí poskytnout alternativu vůči mainstreamovému vnímání ekonomiky a připomínají důraz na principy trvalé udržitelnosti, které v převládajícím ekonomickém modelu absentují. SZ se snaží zdůraznit fakt, že je sice možné dočasně vyřešit důsledky ekonomické a environmentální krize, ale aby k takovýmto situacím příliš nedocházelo, je nutné změnit systém a chování více radikálně. O nové ekonomické alternativě se v programu hovoří tak, že „(...) *nová ekonomika je ekonomika ekologická a sociální. Víze zelených spočívá v tom, že ekonomika, ekologie a sociální spravedlivost nestojí proti sobě, ale musí se účinně doplňovat a posilovat.*“ (Strana zelených 2010: 9). Pro následující dekádu si SZ jako cíle vymezuje boj proti korupci, zvýšení kvality veřejné správy, reformu vzdělávacího systému. V této části programu se velmi často opakuje důraz na udržitelnost a inovaci stávajícího systému, která se podpoří promyšlenými investicemi. Hlavní strategií Zelených je nezadlužovat se, aby nevzniklo podhoubí pro případnou krizi v budoucnu. Chtějí vytvořit tzv. *green jobs* v odvětvích zateplování domů, energetiky, recyklace, veřejné dopravy či školství, které by měly zamezit zvýšení počtu nezaměstnaných. Podpora směřuje i vůči sociálnímu podnikání a snížení daňové zátěže na práci, přičemž daňové zatížení by spíše mělo směřovat vůči

plýtvání energií a surovinami. Je to odkaz na ekologickou daňovou reformu, která se objevila již v předchozích volebních programech strany (Strana zelených 2010: 8–18).

V oblasti energetiky Zelení prosazují investice do energetických inovací a chtějí snížit závislost na uhlí a ropě. Chtějí podpořit inovace v průmyslových podnicích, aby se snížila jejich zátěž na životní prostředí. Rovněž jsou proti výstavbě nových tepelných elektráren a naopak podporují vznik elektráren pracujících s obnovitelnou energií. Důležitým cílem programu je snižování emisí skleníkových plynů (Strana zelených 2010: 19–21).

Doprava by měla rovněž projít ekologizací. Zelení podporují veřejnou dopravu, která by nahradila dopravu individuální, a snížila by tak zátěž uvalenou na města a další oblasti z výfukových plynů velkého počtu automobilů. Podpora by směřovala také vůči železniční dopravě. Stavba nových infrastrukturních projektů by měla brát v potaz dopad na krajinu, obce a životy lidí (Strana zelených 2010: 23–26).

Důležitým prvkem i tohoto programu jsou zemědělství a potraviny. V oblasti zemědělství Zelení kladou důraz na produkci kvalitních potravin, a zároveň na ochranu a rozvoj krajiny a dobré podmínky pro zvířata. Cílem této politiky je také snížení využívání pesticidů a hnojiv. I přes snahu přírodu chránit se Zelení přiklání i k rozvoji a oživení venkova, kde má být pro obyvatele dostatek pracovních míst. Chtějí rovněž podporovat takové zemědělství, které chrání půdu a vody, a zachovává krajinu rozmanitou. To zahrnuje podporu ekologického zemědělství a podporu biopotravin pěstovaných v České republice. SZ se také zabývá ochranou zvířat, přičemž za důležité považuje prosazování přísnějších norem pro chov zvířat a podporu ekologických chovů (Strana zelených 2010: 28–30).

b. Kvalita života

Důležitým prvkem programu je i tentokrát vzdělávání, které je dle Zelených klíčovým prvkem pro tolerantní a environmentálně citlivou společnost, která bude schopna reagovat na výzvy globalizovaného světa (Strana zelených 2010: 32–35).

c. Prostředí pro život

Co se týče části programu „Prostředí pro život“, tak v té se Zelení snaží prosadit myšlenku rozšiřování veřejné zeleně, která pomůže snížit škodlivé emise. Strana rovněž tvrdí, že je důležitá ochrana krajiny, na které závisí ekonomická a kulturní úroveň společnosti. Jsou zásadně proti zastavování krajiny, naopak by se měly využívat tzv. brownfieldy, které zastavují již neužívaná místa (např. kasáren). Tématem je i snaha o zlepšení vzduchu ve městech, a to zejména omezením dopravy, a snaha o zlepšení kvality vod. Zelení si všímají i problematiky lesů, které jsou ve většině případů jednodruhové, a nejsou tak příliš ekologicky stabilní. Proto považují za důležité zvýšit druhovou skladbu lesů a stabilizovat lesní prvky (toky, luční enklávy atd.). Zároveň podporují zařazování území do bezzásahového režimu a snížit toleranci k nezákonným těžbám. Nadále podporují novelu mysliveckého zákona. Ochranu území by Zelení rádi rozšířili takovým způsobem, aby byly vyhlášeny další chráněné krajinné oblasti a národní parky, přičemž některé oblasti by měly být ještě více rozšířeny. Cílem těchto rozšíření je i to, aby se do krajiny vrátila i původní zvířata, jako jsou rys, vlk či medvěd (Strana zelených 2010: 43–48).

d. Principy demokratické společnosti

V této části se Zelení zaměřují na legislativní změny, transparentní financování politických stran, boj proti korupci či nezávislá média, jakožto základ demokracie. Téma typické pro zelené strany je zde rovnost podmínek pro muže a pro ženy, přičemž SZ zde zmiňuje platovou rovnost, zvýšení zastoupení žen v politice, či

podporují zákon o rovném zacházení. Zelení se ve svém programu věnují také podpoře rozvoje občanské společnosti a neziskového sektoru. Mezi ústřední principy své politiky SZ řadí globální odpovědnost, neboť předpokládají, že globální problémy vyžadují globální politická řešení. Zahraniční politika podle této strany tak má být aktivní, zejména pak na poli Evropské unie a vůči sousedům České republiky. Znovu zde rezonuje požadavek na reformu mezinárodních organizací, které mají více plnit svůj úkol, tedy zlepšovat životy chudých lidí a přispívat ke globální stabilitě (Strana zelených 2010: 53–75).

3.5. Volební program pro volby do PS 2013

Program politických priorit pro volby v roce 2013 je oproti tomu přechodímu výrazně kratší a stručnější (předchozí program měl 80 stran, tento 15), ale oblasti zájmu Strany zelených zůstávají podobné. Program je rozdělen na čtyři části, které se zabývají důstojným životem v moderní společnosti, zdravým prostředím, oživením ekonomiky a fungující demokracií.

a. Důstojný život v moderní společnosti

Zelení si kladou za cíl vybudovat moderní sociální stát, což zahrnuje podporu rodin, zvýšení minimální mzdy, podpora sociálního podnikání či ochranu dětí. Tato oblast se zaměřuje i na zdravý životní styl (zdravá výživa na školách apod.) či na reformy ve zdravotnictví. Rovněž zde SZ podporuje takovou společnost, která je otevřená a tolerantní, a zasazují se o podporu rovných práv (Strana zelených 2013: 4–7).

b. Zdravé prostředí

Hlavními tématy v této oblasti jsou zejména kvalitní potraviny a podpora ekologicky šetrnějšího hospodaření. Zemědělství má být podporováno novým systémem dotací, stejně tak jako venkov, na jehož rozvoj se v této sekci Zelení soustředí. Strana také podporuje alternativní stravování bez živočišných produktů, přičemž tato strava by

měla být dostupná pro všechny (v nemocnicích, školních jídelnách atd.). V oblasti dopravy se SZ opět zaměřuje na podporu veřejné dopravy a ztížení podmínek pro provoz kamionové dopravy – ta by podle nich měla být přesunuta primárně na železnici. Snaha Zelených směřuje i k posílení Ministerstva životního prostředí, ze kterého chtějí učinit klíčový resort pro ochranu přírody a kvalitu životního prostředí. Má tak být protiváhou ostatním resortům, zejména průmyslu a zemědělství. Nadále podporují novelu lesního zákona, která by měla zajistit lepší ochranu krajiny a přírody a zdůrazňují, že nemá sloužit „pro neprůhledné zisky lobbistů“. Nově v programu Zelení prosazují zpřísnění hlukových limitů a podporu zahrádkaření ve městech. Také přidávají požadavek zákazu pokusů na zvířatech a využívání divokých druhů zvířete v cirkusech. Nadále podporují welfare chovy (Strana zelených 2013: 8–10).

c. Oživení ekonomiky a nová pracovní místa

Zelení podporují ekonomiku postavenou na udržitelných základech, která se modernizuje pomocí fondů z Evropské unie. Rovněž se zaměřují na daňovou reformu a investice pro snížení energetické náročnosti domů. Důležitým tématem jsou i obnovitelné zdroje energie a snaha vrátit pozornost státu k otázkám ochrany klimatu. Strana se negativně vyjadřuje proti těžbě uranu a trvají na zachování limitů pro těžbu uhlí, nadále podporují snahu vedoucí ke snížení závislosti na ropě (Strana zelených 2013: 11–12).

d. Fungující demokracie otevřená občanům

V této části programu se Zelení vyslovují pro posílení pravomocí obcí a zároveň chtějí i „silnější hlas“ pro občany a podporu občanské iniciativy. Občané by například měli mít možnost navrhnout zákony. Zelení do svého programu rovněž zahrnují podporu kultury, která by měla být více a lépe financovaná. V mezinárodní politice se SZ snaží o hlubší politickou integraci v rámci Evropské unie a podporu lidských práv na mezinárodním poli (Strana zelených 2013: 14–15).

3.6. Dlouhodobý program 2017

Jelikož ještě není vytvořen volební program pro volby do Poslanecké sněmovny (březen 2017), které se budou konat na podzim roku 2017, zabývat se budu dlouhodobým programem, který byl nově schválen na sjezdu strany v lednu téhož roku. Ten navazuje na dlouhodobý program Ekologické demokracie a nazývá se Zelená politika jako odpovědnost za sdílený svět. Jak jsem zmínila již v předchozí kapitole, se zvolením nového předsedy SZ došlo i ke snahám do určité míry změnit programatiku strany, a právě tento nový koncept má být výrazem probíhající změny. Po zvolení předsedou SZ se Stropnický vyjádřil kladně k větší spolupráci mezi Zelenými a společenskými hnutími a iniciativami, a rovněž chce vymanit stranu z její „středovosti“, čímž chtěl apelovat na větší ráznost v jejích požadavcích a programu.

Již v preambuli tohoto dokumentu Zelení zdůrazňují touhu po co největší míře svobody, přičemž osobní svoboda předpokládá využívání řady obecně sdílených statků, a to od dýchatelného vzduchu a přívětivé krajiny, přes mír, vládu práva a svobodu projevu. Rovněž zde zaznívá, že „[...]smyslem zelené politiky je proto odpovědná správa sdíleného světa, který není neomezený.“ (Zelení 2017: 2). Tento přístup pak strana chce aplikovat nejen ve vztahu k životnímu prostředí, ale i ve všech oblastech lidského života. Zelení se ve svých aktivitách zaměřují na více úrovní, a to od komunální, přes krajskou, státní, až po tu globální, přičemž na těchto úrovních chtějí prosazovat zásady, jako jsou odpovědnost k přírodě a dalším generacím, individuální svoboda, participativní demokracie, respekt k různosti a podpora ochrany míru a lidských práv. Prosazováním těchto hodnot chtějí vytvořit takové podmínky, které budou vhodné pro udržitelný rozvoj společnosti a života na planetě (Zelení 2017: 2–3).

a. Ekologická demokracie

Podle Zelených má být základním principem uspořádání společnosti demokracie, a zejména ta ekologická, která zohledňuje jak společnost, tak její životní prostředí. Ve svém pojetí demokracie se SZ považuje za „dědice“ emancipačních hnutí, což zahrnuje hnutí dělnické, feministické, mírové a zejména ekologické. Zelení chtějí podporovat rozvoj neziskových organizací a občanského sektoru, přičemž s těmito organizacemi chce sama strana spolupracovat. Cílem SZ je posílení demokratičnosti ústavního systému, což dle nich zahrnuje i snížení hranice pro vstup do Poslanecké sněmovny (konkrétně z 5 % na 3 %) a dále se vyjadřují i funkci Senátu a prezidenta ČR. Některé reformy se týkají i veřejné správy, která by se měla stát více otevřená občanům (Zelení 2017: 4–6).

b. Ochrana přírody a krajiny

Základní hodnotou má být udržitelnost, která respektuje potřeby člověka, ale rovněž životního prostředí. Ochrana životního prostředí by právě proto měla zahrnovat i veřejnost, přičemž SZ podporuje myšlenku tzv. správců krajiny, kteří mají k přírodě přímý vztah a pečují o ni. Cílem má být zachování rázu krajiny jakožto přírodního a kulturního dědictví, který má být stabilní. Klíčovým nástrojem péče o krajinu je zemědělství, které má půdu chránit před erozí a ztrátou úrodnosti. Zemědělství ale musí projít modernizací, aby využívalo takové technologie, které krajinu nebudou zbytečně zatěžovat chemizací a devastací. Zelení chtějí upustit od dotovaného zemědělství jakožto průmyslu, ale podporují zemědělství ekologické, které je šetrnější a udržitelnější. Zelení opět podporují zdravé potraviny bez geneticky modifikovaných organismů kvůli environmentálním dopadům, a reagují i na aktuální situaci a navrhují omezení využívání palmového oleje. SZ opětovně navrhuje novelizaci lesního zákona, přičemž významné a cenné lesní komplexy chce zachovat jako místa s převládající

divočinou. Potřebu novelizace směřuje i k mysliveckému zákonu, který by měl obnovit rovnováhu mezi zvěří a prostředím (Zelení 2017: 6–7).

Zelení chtějí vytvořit prostředí, ve kterém budou města a obce obklopena takovou krajinou, která bude přinášet lidem jak obživu, tak prostor k životu jim i ostatním živočichům. Dosáhnout takového stavu chtějí zpracováním moderní komplexní strategie ochrany přírody a krajiny, jejíž podstatou je sjednocení a zjednodušení státní správy, posílení decentralizace, zapojení obyvatel a soukromých a neziskových aktérů. O krajinu by se mělo pečovat tak, aby bylo možné v ní zachovat původní druhy a byla ochráněna cenná území. V národních parcích by měly být vymezeny bezzásahové zóny a prioritou je v této oblasti dobře připravený zákon o ochraně přírody a krajiny. V chráněných krajinných oblastech ale Zelení podporují šetrné hospodaření a měkké formy cestovního ruchu (Zelení 2017: 7–8).

U ochrany zvířat Zelení vycházejí z toho, že zacházení se zvířaty by nemělo být hodnoceno podle jejich užitku pro člověka. Podporují tak přechod k šetrnějším ekologickým chovům, které by rovněž měly snížit ekologickou zátěž. Dále se vyslovují proti kožešinovým farmám a podporují programy na záchranu ohrožených volně žijících živočichů (Zelení 2017: 8–9).

Zelení ve svém programu počítají s určitými dopady klimatických změn na ČR, které budou znát zejména v podobě klimatických extrémů, jako jsou sucho či povodně. Důležitá je ochrana vodních zdrojů, rezervoárů a biotopů, krajina by si měla udržet svou retenční schopnost, což je přirozené protipovodňové opatření (Zelení 2017: 9).

c. Ekologická udržitelnost

Stejně jako u prvního dlouhodobého programu Ekologické demokracie, tak i v tomto je zdůrazňováno, že moderní civilizaci ohrožuje globální ekologická krize. Některé lidské vlivy jsou pro životní prostředí tak negativní, že mají za následek mnoho

negativních projevů (např. přírodní katastrofy). Zelení tvrdí, že si tuto skutečnost a její naléhavost uvědomují, a proto prosazují ekologickou politiku ne jako doplněk ostatním resortům, ale jako systémový princip promítající se do všech resortů. Je totiž nutné uskutečnit změny, které jsou až ke kořenům systému. Za klíčový problém Zelení považují řešení globální klimatické změny, ke které přispívají zejména emise CO₂ z energetiky a dopravy. A právě na tyto resorty se v této části nejvíce zaměřují. V oblasti energetiky SZ podporuje opatření vedoucí ke snížení vysoké energetické náročnosti jak v domácnostech, tak v průmyslu, a rovněž by zde mělo dojít k decentralizaci při poskytování energií. Zelení odmítají stavbu dalších jaderných reaktorů a podporují ukončení provozu stávajících jaderných elektráren. Vystupují proti prolamování limitů těžby uhlí a používání palmového oleje jako složky biopaliv (Zelení 2017: 9–11).

Plánování měst a obcí by mělo probíhat tak, aby byl kladen důraz na udržitelnost těchto plánů. Strukturu sídla je třeba rozvíjet racionálně a je třeba chránit volnou krajinu. Důležitým tématem je doprava, která by měla být méně energeticky náročná, hromadná doprava by měla být zmodernizovaná a více dostupná. Podle Zelených je dopravní politika současně politikou životního prostředí, a státní orgány proto mají umožnit občanům spoluúčast na jejím vytváření (Zelení 2017: 12–14).

d. Udržitelná ekonomika

Politika národního hospodářství podle Zelených bere jako východisko princip společného dědictví, a je právem každého člověka se podílet na jeho využívání, správě a rozšiřování, jak již bylo definováno v dokumentu Ekologické demokracie. SZ vyjadřuje respekt k hospodářskému rozvoji, ale odmítá jít cestou ničení přírodních zdrojů, poškozování životního prostředí a zadlužování. Nadále podporují ekologickou daňovou reformu, o které jsem psala již v předchozích částech této kapitoly, či férové podnikání, které by mělo odstranit zvýhodňování velkých investorů. Environmentální

a sociální rozměr dodávají Zelení i do zahraničního obchodu. Chtějí posílit demokratickou kontrolu nadnárodních podniků, které by měly převzít zodpovědnost za globální problémy. Při uzavírání mezinárodních smluv o obchodu a investicích rovněž musí být zohledněny environmentální a sociální dopady (Zelení 2017: 14–16).

e. Spravedlivá společnost

Tato část dlouhodobého programu se zaměřuje na lidská práva a je rovněž proti diskriminaci všeho druhu. Zelení se snaží prosazovat koncepty spravedlnosti a takového přerozdělování, které posiluje rovnost, která je základním nástrojem k rozvoji demokracie. Podporují otevřenou společnost, která je založená na respektu a na dodržování lidských práv. Sociální politika směřuje na snižování nezaměstnanosti a podporu drobného podnikání (Zelení 2017: 17–20).

f. Česko v Evropské unii a v současném světě

Česká zahraniční politika by podle Zelených měla klást důraz na vnímání vzájemných souvislostí mezi politickými, sociálními, ekonomickými a ekologickými faktory. Také by měla podporovat principy udržitelnosti. Zelení podporují mírové řešení sporů a chtějí se zaměřit na snižování chudoby a nerovností ve světě, neboť tyto dva faktory jsou často důvodem konfliktů (Zelení 2017: 21–26).

g. Vzdělávání, věda, kultura a mediální politika

Zelení vnímají vzdělávání jako nástroj pro lepší porozumění světu, a díky kvalitnímu vzdělávání se z jednotlivců stávají občané se smyslem pro odpovědnost za sebe i druhé. Vzdělání by rovněž mělo zahrnovat výchovu k zodpovědnosti vůči přírodě a životnímu prostředí, což má být základem udržitelné hospodářské prosperity. Co se týče mediální politiky, tak mediální obsah by měl sloužit primárně k rozvoji svobodné a demokratické společnosti, nikoliv zájmu politických a ekonomických struktur (Zelení 2017: 26–33).

Z pohledu na volební programy od roku 2002 do současnosti je patrné, že do roku 2016 byly pod vlivem dlouhodobé koncepce Víze ekologické demokracie a zaměřovaly se na témata, které tato vize určila jako stěžejní. Jednalo se tak o podporu rovných práv, ekologizaci dopravy a průmyslu, podpora funkcí krajiny a rozvoje společnosti v oblasti kultury i ekonomiky, která by měla být rozšířená o environmentální a sociální aspekt. Témata se v programech objevovala po celé zkoumané období jen v malých modifikacích, a neproběhly v nich radikální změny. V některých případech byl viditelný vliv tehdejšího dění, kdy například program z roku 2010 byl ve většinové části věnován tomu, jak se vymanit z ekonomické krize. V roce 2017 došlo v dlouhodobém programu Zelených ke změně, a strana se začala jevit jako více zásadová v řešení některých témat, a snažila se jít v problematice více do hloubky. I tento dlouhodobý program reaguje na aktuální dění a problematiku – např. zde objevíme důraz na zvýšenou nutnost počítat s většími výkyvy počasí (aktuální téma sucha) anebo podporu snižování spotřeby palmového oleje. Z programatiky lze vyčíst nejen vliv tehdejšího dění ve světě na její utváření, ale také vliv vnitrostranických změn. Jako jednu z nejzásadnějších změn ve vývoji Zelených a jejich programatiky můžeme označit započítí spolupráce s Brandýským fórem v roce 2002, což přineslo obrat v politikách Zelených. Nejzásadnější změnou je zřejmě vytvoření dlouhodobé koncepce Víze ekologické demokracie, která promlouvala do volební programatiky až do vytvoření nového dlouhodobého programu v letošním roce. Rovněž došlo k nárůstu spolupráce s ekologicky aktivními spolky a lidmi, rozšířila se členská základna a Zelení díky tomu získali větší podporu v tehdy konaných volbách. Politika strany byla nově navázanou spoluprací ovlivněna i v tom smyslu, že se začala profilovat více „tmavozeleně“. Změny v programatice byly často navázány i na personální změny ve vedení strany, kdy podle toho docházelo k různému profilování strany – například předseda Martin Bursík se snažil orientovat stranu více pragmaticky.

Další faktor, který ovlivňoval jak programatiku, tak celkový vývoj Zelených, byl vnitrostranický konflikt. Vnitrostranický konflikt ve straně probíhal zejména na štěpné linii přístupů k různým tématům programatiky nebo v přístupech k řízení strany. Takovými pnutími a rozporům jsem věnovala prostor již v předchozí kapitole, nicméně toto téma je nutné dát i do souvislosti se změnami v programatice. Vnitrostranický konflikt úzce souvisí s tím, jak personální změny ve straně ovlivňovaly politiku strany. Tyto změny započaly již se zmíněným Brandýským fórem, které začalo se SZ spolupracovat, a vytvořily se tak v rámci strany proti sobě stojící frakce, kdy každá z nich preferovala jiný přístup k tématům SZ. Tato situace vyústila v to, že byl zvolený nový předseda strany, který zároveň nastolil i nové směřování strany (viz Vize ekologické demokracie). Vliv měla i další „frakce“, která se ve straně vytvořila, a to byla Otevřená platforma požadující změny ve vedení strany, a vedla k částečné personální obměně (někteří členové stranu opustili) a změně ve vedení strany, kdy byl zvolený Martin Bursík, který nastolil pragmatičtější linii v politice Zelených. Co už nelze nazvat vnitrostranickým konfliktem, ale platformou taktéž ovlivňující programatiku, je Zelená re:vize, která vznikla jakožto levicová platforma Zelených hlásící se ke kritice současného společenského systému a k prosazování návrhů, které povedou demokratickou cestou k její podstatné proměně (Zelená revize 2017). Oproti předchozím letům a dřívějším frakcím strany je s touto platformou navázána spolupráce, a místopředsedkyně SZ nabídla Zelené Re:vizi roli právoplatného partnera při tvorbě programové vize strany (Bittner 2015). Tato situace by mohla být náznakem pozitivní změny, co se týče vnitřních konfliktů strany, a mohla by nastolit jednotnější vystupování strany navenek a její otevřený přístup k takovýmto iniciativám, který by jí potenciálně mohl zajistit větší voličskou základnu.

4. Analýza programatiky

V této kapitole se již zaměřím na samotné zelené myšlení, a jaké jsou jeho projevy v programatice Strany zelených, kterou jsem představila v předchozích částech práce. V rámci environmentalismu si vymezím dva přístupy, přičemž volební a dlouhodobé programy Zelených budu analyzovat z hlediska toho, jaký z těchto dvou přístupů v nich převažuje. Z počátku této kapitoly vymezím, co jednotlivé přístupy charakterizuje, a dále se jim pak budu věnovat v souvislosti s konkrétními tématy vybranými z programatiky.

V oblasti zeleného myšlení se můžeme setkat s tím, že se používá různá terminologie, avšak pro účely této práce si ho pomyslně rozdělím na „dva tábory“ hlubinné a pragmatické ekologie. Andrew Dobson rozlišuje mezi pragmatickou ekologií a ekologií hlubinnou, přičemž pragmatický postoj podle něj spoléhá na „manažerský“ přístup k environmentálním problémům, a také věří, že mohou být vyřešeny bez podstatných a hlubších změn v současných hodnotách a vzorech produkce a konzumu. Naopak hlubinný přístup obsahuje předpoklad, že udržitelná existence žádá radikální změny ve vztahu světa přírody a světa lidí (Dobson 1995: 2).

Pojem hlubinná ekologie vnesl do diskuzí o environmentálních otázkách Arne Næss, a tento výraz použil poprvé na počátku 70. let 20. století. Chtěl tím označit takovou ekologii, která se zabývá nejen vědeckými, ale i filozofickými otázkami lidského bytí na zemi (Bittner 2010: 64). Hlubinná ekologie je reakcí na stále výraznější zasahování člověka do přírody a jejího prostředí, což způsobuje řadu ekologických problémů. Podstatou tohoto proudu je kladení fundamentálních otázek týkajících se společnosti a přírody, a zároveň se snaží přesáhnout omezený a povrchní přístup k problémům životního prostředí (Devall-Sessions 1997: 24). Hlubinný přístup bývá dáván do protikladu k více konvenčnímu pragmatickému environmentalismu – tedy přístupu, který se zaměřuje zejména na zmírňování nejzjevnějších projevů narušení ekologické

rovnováhy, aniž by přitom zpochybňovaly a snažily se měnit hlouběji zakořeněné kulturní představy a praktiky, které jsou zdrojem těchto problémů (Abram 2009: 107). Hlubinní ekologové argumentují neudržitelností současné společnosti a jejího chování, a preferují změnu vedoucí k nahrazení konzumní společnosti takovou, která by fungovala v souladu s přírodou a životním prostředím (Dobson 1995: 17, 18). Zároveň poukazují na fakt, že environmentální degradace není jen lokálního charakteru, ale už nabyla charakter globální (Dobson 1995: 32). Hlubinné zelené myšlení se často odráží od tzv. mezí růstu v tom smyslu, že nelze podporovat neustálý ekonomický růst a konzumní styl života, který zatěžuje planetu a přírodní zdroje, a zaměřují se na jeho kvalitu. Pokud se pohled na ekonomiku změní v tom smyslu, že začne být k přírodě přívětivější, a budou stavěny ekologické zájmy nad zájmy ekonomické, mohlo by to vést ke změně orientace společnosti na méně konzumní (Dobson 1995: 65, 76). Termín „hlubinná“ má za úkol zdůraznit, že půjde o vysvětlování základních předpokladů, faktů a hypotéz. Pro hlubinné ekologické hnutí je charakteristické, že se snaží o objasňování a respektování toho, co je v „hloubce“, tj. normativních a deskriptivních předpokladů. Hlubinná ekologie rozšiřuje úzce zaměřenou antropocentrickou pozici člověka (zejména toho ze západní kultury) na široce pojímaný vztah k přírodě. (Bittner 2010: 64-65). Hlubinné ekologické hnutí vychází z toho, že svých cílů nebude moci dosáhnout, pokud nedojde k proměně dnešní průmyslové společnosti. Tato změna je tedy úzce navázána na změnu politickou. Existuje zde možnost orientovat se na současné politické strany „zeleným směrem“, založit novou stranu či obohatit již existující strany o tento směr (Næss 1996: 221-222).

Druhým přístupem je vnímání ekologie, které je v rovině spíše pragmatické, a můžeme ho označit za tzv. mělkou nebo pragmatickou ekologii. Pragmatická ekologie je dle mého názoru spíše souborem pragmatických názorů a hodnot, a vnímá řešení

ekologické krize jako technický problém takového rázu, že narušuje vhodné životní prostředí pro člověka, a na jehož řešení předkládá technická doporučení (např. omezovat znečištění). Předpokládá, že není potřeba zásadnějších změn v ekonomickém systému a lidském uvažování. Zásadnějšími změnami je myšleno kupříkladu odlišné vnímání přírody ne jenom jako zdroje statků, ale jako samo o sobě hodnotného objektu, či nadřazení ekologických zájmů nad zájmy ekonomické (Viz například Blewitt 2015 či Šmajš-Binka-Rolný 2012). Hlubinné a pragmatické vnímání problémů a témat se odlišuje ve svých postojích k základním otázkám, které se vztahují k přírodě a životnímu prostředí. Tyto dva přístupy stojí proti sobě a nejlépe je jejich rozdílný postoj možné demonstrovat na příkladu několika zásadních problémů, na které oba reagují. Dle hlubinné ekologie má přírodní rozmanitost svou vlastní hodnotu nezávislou na užitečnosti pro člověka, a tato hodnota se od užitečnosti pro člověka neodvozuje, kdežto mělká ekologie uznává to, že přírodní rozmanitost má pro lidstvo hodnotu jako zdroj.

Co se týče znečištění, tak pragmatický přístup spoléhá na technologie, které dokáží vyčistit vzduch a vodu, přičemž míru znečištění omezují platné zákony. Reaguje tak až na vzniklý problém a příliš se nezaměřuje na předcházení jeho vzniku. Naopak hlubinný přístup vnímá to, že znečištění má vliv nejen na člověka, ale na biosféru jako celek, což zahrnuje všechny živé formy v tomto systému, a je třeba se chovat tak, aby znečištění pokud možno vůbec nevznikalo.

Rozdílné vnímání panuje i ohledně zdrojů – mělký přístup zdůrazňuje důležitost zdrojů zejména pro lidi (a často jen pro ty žijící v blahobytných zemích), ale naopak hlubinný přístup zdůrazňuje přístup ke zdrojům pro všechny živé formy, přičemž žádný přírodní objekt není koncipován čistě jako zdroj.

Další sférou, ve které jsou patrné rozdíly v těchto přístupech, je populace. Přelidnění je pragmatickým přístupem bráno jako problém rozvíjejících se zemí, tedy takových,

pro které je typická nízká míra socioekonomického rozvoje, nízká míra vzdělání a industrializace apod. Kdežto hlubinný přístup vnímá přelidnění jako vytváření tlaku na přírodní zdroje a planetu jako celek, a problém nespatřuje v rozvíjejících se zemích, ale zejména v zemích průmyslových.

V oblasti vědy a vzdělávání mělký přístup reaguje na degradaci životního prostředí vyškolením více expertů na technologie a politiky, aby bylo možné udržet ekonomický růst a zároveň i relativně zdravé životní prostředí. Naopak hlubinný přístup chce na situaci reagovat od kořenů problému, kdy je podle něj nutné, aby se vzdělávání soustředilo ne jen na vzdělávání ve smyslu vymýšlení nových technologií, ale je nutné zvyšovat povědomí a citlivost všech lidí vůči přírodě, a na boj proti rostoucímu konzumu. Díky tomu lze změnit uvažování společnosti a její chování, které už nebude vést k environmentální krizi.

(Blewitt 2015: 29-30)

Je tedy zřejmé, že oba směry k problémům přistupují odlišně a jiným způsobem by je i řešily. Nejvýznačnější rozdíl spatřuji v tom, jak přístupy vnímají člověka a životní prostředí. Zatímco hlubinná ekologie vnímá člověka jako součást životního prostředí, ze kterého by si člověk měl brát jen toliko pro své základní potřeby a zároveň tak nutně neohrožovat další život v něm, tak mělká ekologie vidí životní prostředí jako zdroj surovin a statků určených zejména pro člověka.

Co vedlo k významnému rozvoji těchto hnutí zejména v druhé polovině 20. století je to, že v důsledku narušování limitů životního prostředí a neudržitelného způsobu života vznikla ekologická krize. Tu lze popsat jako prohlubující se nesoulad mezi stupňujícími se hmotnými požadavky lidí a postupně ničenými přírodními zdroji, což vede k narušení autoregulačních ekosystémů a k porušení přírodní rovnováhy (Bittner 2010: 27). Environmentální krize může mít mnoho podob – vyšší frekvence lokálních konfliktů a válek o přírodní zdroje, emigrace z ohrožených oblastí atd. A jako možná

řešení ekologické krize se nabízí environmentální etika, která je svým způsobem obsažena v obou konceptech, kterými se v této kapitole budu zabývat – v hlubinné a pragmatické ekologii. Environmentální etikou se rozumí určité přehodnocení vztahu k životnímu prostředí a v podstatě je o přežití, protože pokud nemá lidstvo zničit Zemi pro sebe a své potomky, potřebujeme si nastavit pravidla, jak budeme (či případně nebudeme) s přírodou zacházet. Ve stručnosti lze environmentální etiku rozdělit na antropocentrickou a neantropocentrickou. Neantropocentrické typy etiky mají jako společný prvek to, že přisuzují přírodě a živým organismům samostatnou hodnotu neodvozenou od lidského zájmu. Vychází z holistického pohledu na svět a ze soucitu vůči živým bytostem. Naopak antropocentrický typ etiky jako centrum veškerého hodnocení využívá člověka a jeho potřeby a zájmy, každá hodnota včetně těch přírodních vzniká až na základě lidské potřeby. Ochrana přírody je zdůvodňována užitečností pro člověka (Bittner 2010: 60-61). Environmentální antropocentrismus můžeme chápat jako snahu zachovat koncepci ústředního postavení člověka a zároveň přijmout ochranu ostatních živých tvorů a životního prostředí, jako pro člověka významnou hodnotu. Charakterizuje snahu ponechat člověka jako centrum poznávání hodnot, ovšem nikoliv jako hodnotu jedinou (Binka 2008: 47, 49). Oba zmíněné typy etiky, tj. antropocentrické a neantropocentrické, se promítají i do obou konceptů, se kterými v této práci operuji.

Pragmatickou ekologii lze označit také jako antropocentrickou, a můžeme ji chápat jako snahu zachovat koncepci ústředního postavení člověka, ale zároveň se snaží přijmout ochranu ostatních živých tvorů a životního prostředí jako pro člověka významné hodnoty. Například Clare Palmer antropocentrismus charakterizuje jako směr, který přistupuje k ne-lidské sféře životního prostředí tak, že jeho hodnotu měří výhradně užitečností právě pro člověka (Šmajš-Binka-Rolný 2012: 104). Problematice antropocentrismu se věnuje také Erazim Kohák, který tvrdí, že environmentální

antropocentrismus vychází z předpokladu, že člověk je zdrojem všeho smyslu a hodnoty, ale i přesto dochází k hlubším závěrům. Environmentální antropocentrismus nutně nemusí znamenat sobectví, protože člověk tímto zájmem projevuje altruismus a zároveň schopnost přijetí dlouhodobého zájmu všeho lidstva za ten svůj (Kohák 2000: 79-95). Environmentální antropocentrismus tedy charakterizuje snaha ponechat člověka jako centrum poznávání hodnot, ale člověk jako aktér není vnímán jako hodnota jediná. Podle hlubinné ekologie mělkou ekologii také charakterizuje určitá filosofická a etická neschopnost problematizovat pochybné jevy moderní společnosti, mezi které řadí zejména materialismus, konzumerismus a samoučelný ekonomický růst (Šmajs-Binka-Rolný 2012: 106).

Hlubinná ekologie nachází inspiraci v neantropocentrické etice, kdy nevychází z toho, že středobodem je člověk a jeho zájmy, ale rovněž ostatním živým organismům i samotné přírodě je přisuzována samostatná hodnota, která není odvozována od lidského zájmu. Významnou roli zde zastává míra emocionality a intuitivní přístup ke světu, a vychází z holistického pohledu na svět a ze soucitu vůči živým bytostem. Pozice člověka je v rámci této etiky rovnocenná s ostatními členy biotického společenství, a pokud mu jsou připisována významnější privilegia, tak je zároveň nutné k těmto privilegiím připojit i pokoru a důraz na otázky svědomí (Bittner 2013: 213).

V následující části kapitoly se zaměřím na stěžejní témata v programatice SZ a analyzuji je z pohledu pragmatické a hlubinné ekologie. Jedná se o taková témata, která se v programatice Zelených objevovala po celé vymezené období, a která jsou tak pro stranu významná a klade na ně zvláštní důraz. Ve všech zkoumaných programech byla pozornost věnována ekonomice, životnímu prostředí, zemědělství, společnosti, demokracii, vzdělávání a zahraniční politice. Od roku 2001 byly volební programy ovlivněny dlouhodobou koncepcí ekologické demokracie, která tato témata

zakotvila, neboť témata, na která se Vize ekologické demokracie začala v roce 2004 soustředit, se objevovala po celé zkoumané období. K určité změně dochází v roce 2017 s novým dlouhodobým programem, který zaznamenal určitý posun v politikách Zelených, který ale nebudu schopna více zachytit, neboť dosud nebyl vydán volební program pro tento rok. Zvláštní důraz budu klást na vnímání demokracie perspektivou Zelených, a jak jejich koncept ekologické demokracie zapadá do kategorie hlubinné či pragmatické ekologie. Zmíněná stěžejní témata podrobím kvalitativní analýze, přičemž tato analýza mi pomůže zodpovědět cíl práce, tedy jaký z definovaných přístupů v programatice Zelených převažuje.

a. Trvale udržitelný rozvoj

V programech je patrný vliv konceptu trvale udržitelného rozvoje, který Zelení akcentují již v programovém prohlášení z roku 2001 (Strana Zelených 2001a). Ve volebních programech z následujících let se ale s tímto konceptem již nesetkáme. V roce 2006 je volební program pro volby do Poslanecké sněmovny nazván „Kvalita života“, což Zelení spojují se svou snahou o důsledné a systematické dbaní na kvalitu života dnešních a i příštích generací při politickém rozhodování. Rovněž chtějí klást zvýšený důraz na budoucnost České republiky v následujících letech s ohledem na životní prostředí, které se v této době těšilo nedostatečné ochraně. Zelení ve svém konceptu „Kvality života“ očividně vycházejí ze strategie udržitelného rozvoje, avšak nikde tuto skutečnost konkrétně nezmiňují, a tuto strategii si více přizpůsobili pro své vlastní účely. I přes kladení důrazu na budoucnost a další generace je kladen poměrně malý důraz na vyvážený život člověka a přírody. Zdravá příroda a životní prostředí jsou chápány jako zdroj pro kvalitní život člověka (Strana zelených 2006). Ve volebním programu z roku 2010 pak zmínku o konceptu udržitelného rozvoje nenajdeme téměř vůbec, ale udržitelnost samu objevíme v oblastech ekonomiky či zemědělství. Koncept trvale udržitelného rozvoje nalezneme v části programu věnované

vzdělávání, které má být nástrojem k udržení funkčnosti tohoto plánu (Strana zelených 2010: 32). Oproti rozsáhlému programu z roku 2010 je ten pro volby roku 2013 strohý a oznamuje priority SZ pouze bodově. V tomto programu nebyl trvale udržitelnému rozvoji věnován vůbec žádný prostor, udržitelnost se zmiňuje pouze v oblasti ekonomické, která by měla být vystavena na udržitelných základech (Strana zelených 2013: 9). V dlouhodobém programu vydaném SZ v lednu 2017 již zmínku o trvale udržitelném rozvoji nenalezneme vůbec. Nicméně je zde prosazována udržitelnost všech sfér lidské činnosti a Zelení vyjadřují respekt k tzv. trvale udržitelnému životu, což lze stručně vyložit jako život naplňující lidské potřeby, ale bez ničení a ohrožování životního prostředí (Strana zelených 2017: 10). Takže ačkoliv Zelení přímo nevyužívají koncept trvale udržitelného rozvoje ve všech svých programech, je v nich patrný vliv a inspirace tímto přístupem.

Již z tohoto výčtu je patrné, kam Zelení tímto konceptem ve svých politikách směřují. Samotný koncept trvale udržitelného rozvoje lze vnímat jako antropocentrický a snažící se udržet zdravé životní prostředí proto, aby mohlo dále „sloužit“ člověku. I užíváním pojmu udržitelnosti lze předjímat, že strana sice chce změny ve společnosti a ve fungování státu, avšak tyto změny by měly být takového charakteru, že dojde k určité proměně chování občanů i státu (aktéři budou minimalizovat svůj škodlivý vliv na životního prostředí), ale pouze z toho důvodu, že současná situace není ideální pro lidi, a proto je třeba ji změnit. Nejedná se o změnu hlubší povahy, které by reagovaly na příčiny ekologické krize. Ve volební programu z roku 2002 (Strana zelených 2001b) je v preambuli napsáno: *„Začneme-li u sebe, můžeme pomoci celému lidstvu.“*, což samo o sobě implikuje hlavní zaměření se na zmírnění či ukončení environmentální krize z toho důvodu, že netvoří vhodné podmínky pro život lidí. Již ale není zmíněn vliv této krize na další formy života. Člověk má k přírodě chovat pouze odpovědnost: *„Je to způsob života, který hledá rovnováhu mezi svobodami a*

právy každého jednotlivce a jeho odpovědností vůči jiným lidem i přírodě jako celku, a to včetně odpovědnosti vůči budoucím generacím.“ (Strana zelených 2001b).

Na koncept udržitelného rozvoje Zelení navazují i v novém dlouhodobém programu z roku 2017, kdy tvrdí že: *„Základní hodnotou je pro nás udržitelnost, respektující potřeby člověka i jeho životního prostředí. K tomu je zapotřebí nezávislého hodnocení vlivu na životní prostředí, které zapojuje dotčenou veřejnost.“ (Strana zelených 2017: 6).* Očividně tak strana pokračuje v environmentálně antropocentrickém trendu, kdy se zasazuje o kvalitní a zdravé životní prostředí, které je pro člověka zdrojem jeho vlastního zdravého života. Na životní prostředí je sice brán zřetel a zohledňuje se při rozhodování, ale toto rozhodování je vnímáno z antropocentrických pozic.

b. Demokracie a společnost

Společnosti a demokracii je v programatice věnován velký prostor po celé sledované období. Důležitost demokracie pro Zelené vyjadřuje již to, že svůj dlouhodobý program pojmenovali Víze ekologické demokracie. Jak jsem zmiňovala v předchozí kapitole, ekologická demokracie je pojem, za kterým se skrývá snaha o docílení společnosti kulturně vyspělé, sociálně citlivé, politicky otevřené a hospodářsky stabilní. Zaměřuje se na překonání ekologické krize a zároveň prohloubení demokracie, protože tato témata jsou navzájem provázaná.

Ekologická demokracie má být dalším vývojovým stupněm demokracie, která je schopna se vypořádat s environmentálními výzvami. Environmentální krize totiž může ohrozit politickou stabilitu a tím i demokracii, protože liberální demokracie jakožto dominantní forma demokracie v současném světě nemusí být schopná dostatečně reagovat na tuto výzvu. Problematický je i fakt, že environmentálními změnami nejvíce trpí země Třetího světa, které tato skutečnost může učinit slabšími a více náchylnějšími k nedemokratickým vládám. Ekologické problémy jsou globální, a proto by se tak měly řešit, což ekologická demokracie podporuje, a může se tak stát určitým

řešením této situace, kdy se budou řešit dopady environmentální krize demokratickou cestou (Doherty–de Geus 2005: 10). Rozmáhající se environmentální krize měla a má potenciál ohrozit demokracii a občanství, na což se ekologická demokracie snaží reagovat tím, že rovněž přijímá principy ekologické udržitelnosti a brání ekologické hodnoty a práva příštích generací a druhů. Na tomto základě vzniká koncept ekologického občanství (Christoff 2005: 155–157). To je definované jako takové občanství, které má snahu rozšířit diskurs sociální péče tak, aby se stal univerzálním, a zároveň byl navázán na environmentální práva. Práva budoucích generací i nelidského světa musí být zahrnuta do demokratického rozhodování. Také vzniká požadavek na další rozvoj občanské společnosti, na které uskutečnění konceptu ekologického občanství závisí. Občanská společnost by měla mít vypěstované „zelené svědomí“, kterým by ovlivňovala fungování současného politického systému a ekonomiky. Také zahrnuje aktivní občanství v tom smyslu, že aktéři mezi sebou a veřejnou sférou budou budovat vztahy, a budou hájit ochranu a práva životního prostředí. Takto aktivní občanská společnost se také bude soustředit na ekonomickou sféru, ve které rozeznává „skryté“ dopady na životní prostředí a další externality (Christoff 2005: 159-160).

Zelení kladou důraz na společnost, ve které bude odstraněna jakákoliv diskriminace, a zároveň podporují činnost občanských iniciativ a zájmových sdružení či zavedení celostátního referenda. Aktivní společnost a tzv. *grassroots democracy* jsou rovněž základem pro naplnění podstaty ekologické demokracie. Sama SZ se v Ekologické demokracii vyjadřuje tak, že je pro ni stěžejní princip subsidiarity, chtějí zavést celostátní referendum, a podporuje udržení samospráv malých obcí i práva občanů reformovat územní samosprávu i státní správu iniciativami zdola. V souvislosti se Zelenými a demokracií se objevuje i neologismus neodemokracie. Tento koncept měl být kritickou reflexí na neoliberalismus, protože neoliberalismus ohrožuje demokracii

vytváření prostředí, ve kterém ekonomický tlak může vést k oslabování vazeb mezi politikou a občany. Neodemokratismus měl vést k systematické podpoře a posilování občanů, protože tím by došlo k posilování demokracie a možnosti tak snížit ekonomický tlak vytvářený neoliberalismem. Nicméně tento koncept se v dalších programech SZ nerozvíjel, neboť došlo ke změně ve vedení strany, a Zelení se vrátili k termínům participační demokracie (Strana zelených 2004). Na ekologickou demokracii navazuje SZ rovněž v novém dlouhodobém programu z roku 2017: *„Věříme, že základní princip společenského uspořádání má být demokracie, a to demokracie ekologická, tedy taková, která nezohledňuje pouze společnost, ale také její životní prostředí. Současné uspořádání společnosti rozhodně nepovažujeme z pohledu demokracie za ideální. Demokratický deficit pozorujeme na lokální, státní i celoevropské úrovni.“* (Strana zelených 2017: 4). Aby došlo ke snížení demokratického deficitu, tak Zelení navrhují procedurální změny, které by měly vést k větší participaci občanů na politickém procesu. Konkrétně se jedná například o zavedení přímé volby prezidenta a přímé volby starostů a hejtmanů, Zelení chtěli podpořit snížení věkové hranice aktivního volebního práva při volbách do samospráv a při referendech na 16 let, či snížení hranice pro vstup do Poslanecké sněmovny, krajských a obecních zastupitelstev a Evropského parlamentu z 5 % na 3 % (Zelení 2017: 4–5). Také podporují rozvoj neziskových organizací a občanského sektoru, přičemž s oběma aktéry hodlá úzce spolupracovat. Pomoci občanské participaci má i větší otevřenost veřejné správy, a stěžejním je zde opět princip subsidiarity. Obce by se měly stát více finančně a politicky nezávislými, a občané by se měli aktivně podílet na územní samosprávě iniciativami zdola (Strana zelených 2017: 4–5). Zelení se vyjadřují k aktivnímu občanství následovně: *„Prosazujeme participativní metody a maximálně inkluzivní zapojování občanů do rozhodování, od participativních rozpočtů přes metody plánování až po podporu výchovy k aktivnímu občanství.“* (Strana Zelených 2017: 5).

Demokracii a společnosti není v programatice věnován vždy stejný prostor – významné pozornosti se těmto tématům dostává v programech dlouhodobých, ale v programech pro volby do Poslanecké sněmovny je vyzorovatelná určitá nestálost. V programu pro volby v roce 2002 (Strana zelených 2001b) je bodově vypsáno, o co se SZ zasazuje, ale již nejsou příliš rozebrány způsoby, jak těchto cílů chce dosáhnout. Pro demonstraci uvádím bod programu s názvem „Zelenou pro demokracii“: *„Budeme zvyšovat podíl občanů na rozhodování, zásadně podpoříme občanská sdružení a spolky, podpoříme kvalitní zákon o referendu, zasadíme se za přímou volbu starostů, podpoříme prvky přímé demokracie, pomůžeme rozvoji nadací. Účast veřejnosti na rozhodování je nejlepší prevencí korupce.“* (Strana zelených 2001b).

Oproti tomu program z voleb pro rok 2006 je obsáhlejší a tématu demokracie se věnuje obšírněji. I přes tuto odlišnost obsah zůstává stejný – podpora občanských iniciativ, referendum, rovných příležitostí, odmítání korupce a podpora přímé volby vybraných veřejných činitelů či větší otevřenost veřejné správy (Strana zelených 2006: 31–35).

V programu z roku 2010 se této problematice věnuje prostoru o to více, což souvisí s ještě větší rozsáhlostí programu. Kapitulu věnovanou „Principům demokratické společnosti“ Zelení uvádějí, že se chtějí zasadit o institucionální, legislativní i procedurální změny, které pomohou větší otevřenosti veřejné správy a umožní větší aktivitu občanům (Strana zelených 2010: 54). Opětovně podporují zavedení celostátního referenda a přímou volbu prezidenta. Co rovněž považují za základ demokracie je nezávislost médií (Strana zelených 2010: 59). Za problém Zelení považují „zanedbanost“ české občanské společnosti, což chtějí řešit následovně: *„Proto za velmi důležité považujeme nestátní neziskové organizace – od velkých humanitárních nadací přes církevní organizace až po různorodé místní spolky na ochranu zeleně a přírody. Budeme podporovat jejich rozvoj jak pomocí*

transparentních grantů z veřejných rozpočtů, tak vytvářením legislativních podmínek pro jejich práci. Podporujeme rozvoj sociální ekonomiky, kdy neziskové organizace nejen zlepšují společenské klima, hájí veřejné zájmy a poskytují sociální služby, ale také prostřednictvím sociálního podnikání vytvářejí pracovní místa.“ (Strana zelených 2010: 65).

Oproti předcházejícím programům je ten z roku 2013 zásadně menšího rozsahu, a tématům se věnuje jen bodově. Tematické zaměření SZ zůstává stejné i přes jinou vizuální podobu programu. Nadále podporují zavedení celostátního referenda, větší přizpůsobení veřejné správy občanům, posílení nezávislosti médií, a nově přicházejí s myšlenkou o změnách ve volebním systému (snížení volební klauzule pro vstup do Poslanecké sněmovny, obecních zastupitelství a Evropského parlamentu na 3 %, či umožnění voličům uvést volbu pro náhradní případ, že strana první volby nepřekoná hranici uzavírací klauzule) (Strana zelených 2013: 14–15).

Ve dvou dlouhodobých programech a ve čtyřech volebních programech nedošlo během zkoumaného období k zásadním proměnám v postojích SZ. Strana je ve své podpoře rozvoje občanské společnosti, občanské aktivity, neziskových organizací a spolků konstantní, a zasazuje se o jejich větší rozvoj. Ze společnosti musí být vyloučeny jakékoliv formy diskriminace, Zelení rovněž podporují sociální spravedlnost, přičemž odkaz na význam sociální či genderové rovnosti nalezneme ve všech zkoumaných programech. Fungující občanskou společnost totiž strana považuje za prevenci korupce, ale rovněž za podmínku rozvoje demokracie v České republice. I podpora demokracie je v programech stálá a důraz na ni a její důležitost jsou základními stavebními kameny programů Zelených. Fungující občanská společnost a demokracie rovněž mohou pomoci udržovat kvalitu života a hájit ji před ekonomickými zájmy, které by ji mohly poškozovat. Ekonomická globalizace poškozují společnost jak tím, že prohlubuje propast mezi bohatými a chudými, tak

poškozuje životní prostředí. Pokud budou občané aktivní a budou se podílet na demokratickém fungování, budou o to významnějším aktérem, protože budou disponovat „silnějším hlasem“.

Návaznost na teoretický koncept ekologické demokracie a jeho praktické aplikování v případě SZ je zjevná. Zelení kladou důraz jak na ekologii, tak na demokracii, a u obou konceptů zmiňují jejich nenahraditelnost a vzájemnou propojenost, a demokracie i ekologie u Zelených prostupují všemi oblastmi, na které se v programatice soustředí. Demokracie je pro SZ významná zejména proto, že je podmínkou pro reálnou možnost aktivně ovlivňovat podmínky pro kvalitu života.

c. Zemědělství a životní prostředí

Dalšími stěžejními tématy pro Zelené jsou zemědělství a životní prostředí, na která je kladen zvláštní důraz, jak by se od Strany zelených dalo očekávat. V přechodí kapitole jsem shrnula postoje Zelených k těmto tématům, které během sledovaného období zůstávaly poměrně neměnné. Zemědělství věnují Zelení velký prostor – již v Ekologické demokracii se objevil požadavek na to, aby se české zemědělství stalo více ekologickým a tím více šetrnějším k životnímu prostředí. S tím souvisí snižování používání chemických látek v zemědělství a i podpora biopotravin a většího standardu produktů zemědělství (Strana zelených 2001b). Mezi základní principy ekologického zemědělství patří to, že bere ohled na přirozené koloběhy a závislosti, a jedním z jeho cílů je produkce kvalitních a hodnotných potravin. Je založené na zásadách etičtějšího přístupu vůči chovaným zvířatům, ochrany životního prostředí, šetření neobnovitelných zdrojů, ochraně zdraví populace a i udržení zaměstnanosti v zemědělství a udržení biodiverzity. Základem ekologického zemědělství je zdravá půda, což vylučuje používání chemických látek. Obecně tak lze říci, že podstatou ekologického zemědělství je taková činnost, která bude životnímu prostředí škodit co nejméně, a zároveň bude schopna poskytnout dostatek kvalitních potravin (Ehlová

2012: 1). Z dlouhodobých i krátkodobých programů SZ vyplývá, že strana se těmito principy řídila po celé zkoumané období. Nalezneme v nich snahy směřující k podpoře revitalizační funkce krajiny, aby nebylo nutných lidských zásahů (výstavba přehrad), zavádění welfare chovů a podpora snižování spotřeby masa, ochrana biodiverzity a přírodní rozmanitosti. V konceptu ekologického zemědělství a programatice SZ dochází k určitému prolínání se mělké ekologie a hlubinně ekologických prvků. Některé aspekty lze považovat za hlubinně ekologické – viz podpora alternativních způsobů stravování s menší spotřebou masa, zemědělství v souladu s krajinnými prvky a podpora přirozeného fungování krajiny, minimalizování škodlivého vlivu zemědělství na životní prostředí. Avšak evidentní je zde i vliv ekologického pragmatismu, neboť cílem tohoto chování se je získání kvalitních potravin a zdravého životního prostředí, díky kterému se bude lépe žít lidem.

Například reakce snížení využívání chemických látek v zemědělství může být vnímáno dvěma způsoby. Prvním je, že nepoužíváním těchto látek prospíváme životnímu prostředí a neničíme ho pro to, abychom z něj měli větší prospěch. Na druhou stranu v současné době je stav půdy používáním chemických látek už natolik zhoršený, že jejich vyloučením se v podstatě jen „napravuje“ situace, aby půda nepřišla o svou schopnost nadále nám přinášet užitek. V programech Zelených se v průběhu období objevují zmínky jak o ekologickém zemědělství, které chemické látky vylučuje zcela, tak jen o snížení jejich využívání. Lze tedy usoudit, že v tomto ohledu je jejich chování pragmatické.

Vedle zemědělství byla pozornost směřována i na ochranu přírody. Určité změny lze zaznamenat u přístupu ke správě národních parků, kdy v obou dlouhodobých programech (tj. Ekologická demokracie a Zelená politika jako odpovědnost za sdílený svět) nalezneme požadavek toho, aby byly rozšířeny bezzásahové zóny (Strana zelených 2001b, Strana Zelených 2017: 8). To se ovšem liší v programech volebních,

kdy v některých o národních parcích nenalezneme zmínky (volební program z roku 2006), v dalších se ale navrhuje vyhlášení národních parků nových (volební programy z roku 2010 a 2013). V programech se ale liší způsob, jak k těmto parkům přistupovat – v obou dlouhodobých programech se setkáme s požadavkem na rozšíření bezzásahových zón. Zatímco v programu z roku 2006 se s tematikou chráněných území nesetkáme vůbec, v roce 2010 se o národních parcích mluví zejména v souvislosti s investicemi do nich a do ochrany obcí na jejich území. Očividně tak do tohoto tématu promlouvalo období hospodářské krize, neboť tento důraz na investice a podporu prostupuje celým programem. V programu pro následující volby je téma národních parků opět minoritním a jednalo se jen o vzniku nového národního parku v Jeseníkách. Co se týče dalších chráněných přírodních oblastí, často se SZ věnuje i CHKO, kde chce podporovat šetrné osídlení a turismus. Pokud se na tuto problematiku podíváme optikou hlubinné a mělké ekologie, lze konstatovat, že určitý vliv hlubinné ekologie můžeme spatřit v podpoře udržování a rozšiřování bezzásahových zón, které mají chránit oblasti přírody pro její vlastní hodnotu, aniž by z těchto oblastí plynul zisk pro člověka. Opačně můžeme ale nahlížet na snahu podporovat infrastrukturu v oblastech národních parků mimo tyto zóny, a na podporu turismu a osídlení v chráněných krajinných oblastech. Zde si Zelení sice nadále uvědomují důležitý význam a hodnotu přírody, avšak zároveň respektují snahu lidí tato místa rozvíjet ve svůj vlastní prospěch. Pak lze toto chování označit za environmentálně pragmatické.

Nicméně Zelení nechtějí chránit jen národní parky, ale i ostatní přírodní oblasti České republiky. V programu se zaměřují i na říční toky, vodní plochy, lesy a ostatní půdu. V souvislosti s tím navrhují po celé zkoumané období legislativní změny zejména týkající se zákona o lesích a zákona o myslivosti. Nicméně i když téma ochrany životního prostředí je jedním z hlavních témat programatiky, je zde evidentní

pragmatický důvod tohoto zájmu. Zelení ve svých programech z roku 2006 a 2017 neopomínají uvádět, že jedním z primárních důvodů ochrany životního prostředí je to, že na jeho stavu závisí ekonomická a kulturní úroveň společnosti (Strana zelených 2006: 25; Strana zelených 2017: 6). Rovněž podporují rozvoj venkova systémem dotací a podporou zaměstnanosti, který ale bude probíhat „v mezích“ udržitelného rozvoje. Je zde tedy jasně vysledovatelný antropocentrický zájem, kdy životní prostředí má být chráněno takovým způsobem, aby z něj mohli těžit lidé (ať už v podobě turismu či kulturní krajiny okolo obydlených oblastí). I přes tento antropocentrický zájem je patrná snaha o vytvoření rovnováhy mezi životním prostředím a člověkem. Tento zájem je propagován zejména v dlouhodobém programu Zelená politika jako odpovědnost za sdílený svět.

Postoj Zelených v oblasti zemědělství ochrany životního prostředí je environmentálně antropocentrický, s možným vlivem některých hlubinně ekologických prvků. Ty se projevují například v oblasti podpory bezzásahových zón, bezmasého stravování či ochraně práv zvířat. Tyto aktivity totiž směřují k určitému vymanění se člověka ze své „nadřazené“ pozice a ke snaze přiznat práva i jiným ne-lidským aktérům. Uznávají tak vlastní hodnotu těchto aktérů a nevnímají je pouze jako zdroj vhodný pro člověka. U ostatních témat, kterým se v Zelení v této oblasti zájmu věnují, podobný zájem příliš vysledovat nejde – aktivity jsou zjevně podloženy antropocentrickými zájmy, viz zaměření se na produkci biopotravin, ekologické zemědělství, které tyto potraviny umožní produkovat v co největší míře, ochranu krajinných oblastí takovým způsobem, že bude nadále možné v nich rozvíjet lidská obydlí a turismus.

d. Ekonomika

Za smělý v tomto ohledu můžeme považovat apel Zelených na to, aby kvalita života společnosti nebyla ohrožována ekonomickými zájmy. Ekonomický tlak by měl být zmírněn i v oblasti životního prostředí. Tento případ ukazuje, že cílem Zelených je

postavit se proti takovému ekonomickému růstu, který poškozují životní prostředí, ale i lidi samotné, protože z něj často nejvíce profituje jen určitá skupina lidí. Podle Zelených je nutné ekonomické zájmy podřídít zájmům ekologickým. Strana Zelených považuje současný ekonomický model za neudržitelný, a stávající systém se musí reformovat. Respektují sice hospodářský rozvoj, ale odmítají jít cestou ničení přírodních zdrojů a poškozování životního prostředí. Jako příklad lze uvést těžbu nerostných surovin, kterou Zelení ve svých programech odmítají i přes to, že by dočasně mohla přinést pracovní místa (Strana zelených 2006: 15; Strana zelených 2010: 20; Strana zelených 2013: 12; Strana zelených 2017: 11). SZ ale nechce jít cestou zvyšování zaměstnanosti na úkor životního prostředí. V tomto ohledu můžeme spatřit hlubinně-ekologický aspekt, neboť hlubinný přístup se snaží přispět k udržení a rozvoji rozmanitosti života na Zemi, a usiluje o takovou společnost a pospolitost, v níž nepůjde o glorifikaci růstu, který nezvyšuje kvalitu, ale půjde o takové aspekty rovnováhy, které budou přispívat ke zvyšování hodnoty. Zvýšením hodnoty se v tomto případě rozumí zlepšení biologických a životních podmínek či zvýšení diverzity (Naess 1996: 41–42).

Od volebního programu z roku 2002 Zelení navrhuji ekologickou daňovou reformu zavádějící zvýšení zdanění neobnovitelných zdrojů (Strana zelených 2001b; Strana zelených 2004; Strana zelených 2006: 13; Strana zelených 2010: 20; Strana zelených 2017: 15). Také by zavedla cla a limity např. na vývoz dřeva, nerostných surovin či energie. Podpora směřuje i vůči zavedení ekologických, ale i sociálních standardů (Strana zelených 2001b; Strana zelených 2004). Toto pak můžeme považovat jako doplněk ke snahám vedoucím ke změně ekonomické oblasti.

Zelení ve svých politikách podporují lokální produkci a jsou proti dovážení produktů z velkých vzdáleností. Jedná se jak o produkci potravin, tak i nerostných surovin (Strana zelených 2001b; Strana zelených 2006: 10; Strana zelených 2010: 29).

V dlouhodobém programu z roku 2017 se Zelení vyslovují následovně: „*Kromě běžných forem podnikání jsme zastánci participativní lokální ekonomiky založené na družstevních či jiných formách sdíleného vlastnictví, peer-to-peer službách mezi jednotlivci a spoluspotřebitelství. Budeme také usilovat o systémovou podporu sociálního podnikání.*“ (Strana zelených 2017: 16).

Ve volebních a dlouhodobých programech je ekonomika často spojována s termíny „ekologická“ či „udržitelná“, a jejím cílem je poskytovat kvalitní zázemí lidem, ale rovněž brát ohledy na životní prostředí. Tato „zelená“ ekonomika má být postavena na stabilních základech a respektu k lidem i přírodě.

e. Energetika a doprava

Jelikož se ekologická politika podle zelených promítá do všech sektorů vládní politiky, tak se tématům energetiky a dopravy Zelení taktéž věnují ve své programatice po celé období od roku 2002 do roku 2017. Tato témata navazují na problematiku ekologické udržitelnosti, protože právě energetika a doprava jsou hlavními faktory poškozujícími životní prostředí. Klíčové je dle nich řešení emisí CO₂ z energetiky i dopravy. Obě oblasti je dle SZ nutné ekologizovat a modernizovat, aby byly více šetrné k životnímu prostředí. Tato dvě témata jsou poměrně jasným příkladem pragmatické ekologie. Hlavní reakcí na poškozování prostředí činností lidí má být modernizování technologií (ale i určité omezení činnosti – např. snížení nadměrného automobilismu), kdy Zelení spoléhají na podporu alternativních paliv (hybridní pohony), inovace v průmyslových podnicích a energetice, podpora alternativních způsobů získávání energie. Doprava by rovněž měla projít ekologizací.

Postoj SZ se k těmto tématům za sledované období se zásadně nezměnil a je poměrně konstantní. Nicméně jak jsem psala výše, jedná se o projevy pragmatické ekologie, a to z několika důvodů. Snahy Zelených totiž primárně nesměřují k tomu, aby se snížila spotřeba energie či aby se omezila doprava, když obě tyto oblasti

životnímu prostředí neprospívají. I když jsou tyto možnosti řešení zmíněné, nejsou brány jako stěžejní. V programech se diskutuje snížení „energetické náročnosti“ např. u domů, ale již není zmíněna možnost toho, že by se snížilo množství využívané energie v domácnostech, ale i u dalších aktérů, které jde k samotné podstatě věci (příkladem může být noční osvětlení budov a supermarketů, nepoužívaných ploch parkovišť, vytápění nevyužívaných prostor apod.). Stejný postřeh můžeme aplikovat i u dopravy, kdy je sice podporovaná doprava ekologičtější, avšak nedochází ke snaze objem dopravy snížit. Jako východisko se navrhuje nová technologická řešení, avšak ne řešení taková, která by tento problém řešila od jeho kořenů. Co by tuto problematiku mohlo řešit od pomyslných kořenů je například snižování rozvoje samotného objemu osobní i nákladní dopravy. Ovšem v tomto případě by byla nutná zásadní změna v lidském chování a smýšlení, aby nevznikala nutnost častého cestování a přepravy, kterou nelze úplně snadno zahrnout do volebního programu.

Zelení rovněž apelují na podporu výzkumu a vědy, což také odkazuje k pragmatickému postoji. Technická řešení a inovace mají totiž pomoci řešit následky ekologické krize (špatná kvalita vzduchu, vody atd.) anebo jim nějakým způsobem předcházet. Jedná se tedy často o řešení reagující na konkrétní problém a ne o chování, které by zamezilo těmto problémům vůbec vzniknout.

Významné místo v energetice má atomová energie. Postoj zelených k ní je ambivalentní – v některých programech nalezneme požadavek na její zrušení či nevyužívání energie (Strana zelených 2017: 11, Strana zelených 2010: 20) a v některých zase požadavek na její modernizaci a posílení bezpečnosti (Strana zelených 2006: 12). Ve Vizi ekologické demokracie z roku 2004 Zelení tvrdí: „*Jaderné elektrárny představují vážná a nezdůvodněná bezpečnostní rizika, spojená jak s provozem reaktoru, tak s dlouhodobým uložením radioaktivních odpadů. Vzhledem ke své nákladnosti blokují prostředky pro účinné řešení problému klimatických změn,*

jimiž jsou zejména efektivnější využívání energie a masivní rozvoj šetrnějších zdrojů. V neposlední řadě je využívání jaderné energetiky spojeno s řadou negativních společenských jevů, jako je centralizace, omezování občanských svobod, potlačování demokratické diskuse a účasti veřejnosti na rozhodování.“ (Strana zelených 2004).

V roce 2017 ve zkrácené verzi tvrdí: „Strana zelených je přesvědčena, že provoz stávajících jaderných elektráren musí být ukončen tak rychle, jak to bude možné z hlediska energetické bezpečnosti ČR. Přerušíme dnes špatně vedený proces hledání místa pro hlubinné úložiště vysoce radioaktivních odpadů a otevřeme širokou debatu na toto téma. Je nutné nastavit demokratický proces, v němž důležitým kritériem bude souhlas dotčených obcí.“ (Strana zelených 2017: 11).

Jaderná energetika tak pro Zelené není jen problémem ekologickým, nýbrž i demokratickým. Tento způsob získávání energie je obecně odmítán zeleným myšlením – velké obavy budí nedostatečné vyřešení skladování jaderného odpadu a případné dopady jaderné energie na lidské zdraví a životní prostředí. Demokratický deficit, který tato oblast energetiky produkuje, je další negativní externalitou, což Zelení viditelně odsuzují, a můžeme to rovněž považovat za další projev ekologické demokracie.

f. Vzdělávání

Co však můžeme považovat za opak přístupu aplikovaného u předchozích témat je oblast vzdělávání. Snahou SZ je do vzdělávání investovat a motivovat k celoživotnímu vzdělávání. Nicméně základem všeho je podle ní takové školní vzdělávání, které s sebou nese environmentální aspekty. To je zmiňováno již v programu z roku 2002 a apel je kladen rovněž v Ekologické demokracii. Ve volebním programu z roku 2010 Zelení vyjadřují podporu konceptu vzdělávání EVVO – vzdělávání k udržitelnému rozvoji a ekologické výchově (Strana zelených 2010: 32). Podle Zelených je totiž nezbytné, aby součástí vzdělávání byla i výchova k zodpovědnosti vůči životnímu prostředí a k tomu, aby absolventi byli připraveni na život ve svobodné a

demokratické společnosti. Díky vzdělávání má vzniknout environmentálně citlivá společnost. Takto formulované požadavky najdeme v dlouhodobých i volebních programech za celé období, a tato politika je u Zelených velmi konstantní.

Zelení se v tomto případě snaží najít jádro problému a pracovat s ním. Ekologická krize vznikla a vygradovala rovněž z důvodu lhostejnosti, nedostatečného zamýšlení se nad důsledky vlastních činností a nedostatku informací o dopadech naší činnosti na životní prostředí. Pokud se tak lidé budou vést k větší citlivosti vůči přírodě a životnímu prostředí, a vzdělávací systém jim v tomto ohledu poskytne dostatek informací a podnětů k osobnímu rozvoji, lze předpokládat, že by mohl ve společnosti nastat určitý „zelený obrat“. Tato politika cílí na hodnotový systém a nastavení společnosti, které dle SZ očividně není ideální, a je nutné ho pozměnit. I hlubinná ekologie odkazuje k tomu, že ve společnosti je nutná proměna hodnotového nastavení, proto lze říci, že Zelení se v tomto ohledu mohli inspirovat právě tímto smýšlením.

g. Zahraniční politika

Zelení by svou politikou rádi došli k takové změně systému, ať už uvnitř státu tak v mezinárodním prostředí, která by vedla k jeho větší spravedlnosti a ekologičnosti. Již v roce 2002 se SZ ve svém programu vyslovuje pro posílení role Organizace spojených národů tak, aby došlo k upevnění mezinárodní spolupráce, zejména co se týká posílení práv žen, menšin a utlačovaných skupin. Rovněž požadují reformu některých mezinárodních organizací. Reforma mezinárodního uspořádání by měla navodit jeho větší udržitelnost a demokratičnost, přičemž se Zelení zasazují o vznik nového světového environmentálního tělesa. Snahy o reformu se prolínají všemi zkoumanými programy a poukazují i na další faktor často spojovaný se zelenou politikou, a to předpoklad, že spory by se měly řešit mírovou cestou.

I v tématu zahraniční politiky u Zelených vidíme snahu učinit změnu tak, aby se systém fungování mezi státy stal udržitelnějším a ekologičtější. Dodání „zeleného“ rozměru do mezinárodních vztahů je rovněž apelem na významnost tématu ekologie, protože ekologická krize si žádá řešení celosvětové, ne jen lokální. Nicméně i přes to, že tyto snahy jsou jistě záslužné, jsou také poměrně naivní a téměř neuskutečnitelné.

5. Závěr

Strana zelených během patnácti zkoumaných let prošla takovým vývojem, kdy došlo k určitým změnám programatiky, i když tyto změny nebyly zásadního rázu a jednalo se o změny partikulární. Tato práce jednak zkoumala tento progres a zároveň to, jaký přístup environmentalismu se v její programatice nejvíce objevuje. Pro tyto účely byla práce rozdělena na tři kapitoly, přičemž první se věnovala historickému vývoji a formování strany. Následující kapitola se zaměřovala na samotnou programatiku, tj. volební programy do Poslanecké sněmovny a dlouhodobé programy strany, a v kapitole poslední již došlo k analýze toho, jaký z environmentálních přístupů v programatice převažuje, případně jak se který z proudů v programech projevuje.

V úvodu jsem si stanovila cíl práce, kterým bylo zjistit, jaké se u SZ objevují formy environmentalismu, a jaká z těchto forem převládá. Podle analýzy, kterou jsem provedla ve třetí kapitole práce, tak lze usuzovat, že se v některých aspektech projevuje jak pragmatický, tak i hlubinný přístup, a vzájemně se prolínají, zatímco v některých oblastech dominuje pouze přístup pragmatický.

Pragmatický přístup v celé programatice evidentně převládá, což lze vysledovat i na tom, že se Zelení „inspirují“ konceptem trvale udržitelného rozvoje. Tento koncept sice zohledňuje životní prostředí, avšak prioritou pro něj nadále zůstává člověk. Nedochází ke změně hlubšího rázu ve vztahu člověka a přírody, který zůstává v takové rovině, že příroda je zdrojem dobrého života zejména pro lidi. Koncept udržitelného rozvoje lze vnímat jako ovlivněný environmentálně antropocentrickou etikou, neboť člověk je tím aktérem, který aktérům ostatním přiznává jejich hodnotu, avšak tu svou neuznává jako hodnotu jedinou.

Dále se pragmatismus projevuje zejména v energetice a dopravě, což můžeme považovat za stěžejní body pragmatické ekologie u Zelených. V těchto oblastech strana zaměřuje svou pozornost na řešení situace pomocí technologických

vymožeností, které mají řešit současnou neuspokojivou situaci, a neřeší problematiku z její podstaty.

Environmentální pragmatismus převažuje i v oblastech zemědělství. Zemědělství sice Zelení podporují zejména ekologické, které respektuje životní prostředí a krajinné prvky, stejně tak jako *welfare* zvířat, ale motivem je zde spíše etika environmentálně antropocentrická, protože životní prostředí je stále jen zdrojem pro člověka.

Naopak hlubinně ekologický přístup můžeme najít spíše jen jako okrajový. Jeho vliv můžeme spatřovat v konceptu ekologické demokracie v tom smyslu, že ekologická demokracie stejně jako hlubinná ekologie počítá s rozvinutou a aktivní občanskou společností a lokálními komunitami.

I v oblasti ochrany životního prostředí lze najít inspiraci hlubinnou ekologií – Zelení ve své programatice podporují bezzásahové zóny a takovou ochranu zvířat, která jim zajistí takové zacházení, které nebude odvozeno od toho, jaká se k nim vztahuje lidská hodnota.

Vliv hlubinné ekologie nalezneme také v ekonomické oblasti, protože cílem Zelených je snížit zátěž ekonomiky na životní prostředí, kterému neustálá podpora ekonomického růstu škodí. Má dojít k určité změně fungování a vnímání ekonomiky, a začít se více soustřeďovat na kvalitu života, než na neustálé zaměřování se na ekonomický růst, který se sám stává cílem, než prostředkem.

Oblast vzdělávání má v programatice poměrně dost prostoru a rovněž je zde určitá inspirace hlubinnou ekologií. Zejména pak v tom smyslu, že Zelení mají za cíl vzdělávat společnost tak, aby byla environmentálně citlivá a zodpovědná, a environmentální aspekt vzdělávání by měl člověka provázet po celý život. Dostatečné vzdělávání v tomto ohledu by mělo narušit jeden z aspektů, který rovněž vedl ke

vzniku environmentální krize, a to lhostejnost vůči prostředí, ve kterém člověk žije, a vůči přírodě. Zelení se zde snaží narazit na jádro problému a pracovat s ním.

I přes tyto aspekty se ale programatika strany jeví jako založená na zejména na pragmatickém přístupu, a to už z toho důvodu, že programatika postrádá hlubší rozměr a filozofický základ, a že primárně nevychází z neantropocentrických pozic, nýbrž z antropocentrických. Pro Zelené je důležitým středobodem stále člověk, který je nad přírodu určitým způsobem „povýšen“.

Rovněž jsem si stanovila tezi, že u SZ převládá pragmatická ekologie, která se projevuje zejména v dlouhodobé vizi o ekologické demokracii. Koncept ekologické demokracie je tak výstupem pragmatické ekologie a zároveň upozorňuje na tu skutečnost, že u Zelených dochází k posunu od strany monotematické ke straně multitematické. Stanovenou tezi jsem ověřovala výzkumnými otázkami, které obsahují předpoklady.

1) Došlo u SZ v některých oblastech k posunu od hlubinné politiky k politice environmentálně pragmatické?

Při posuzování volebních a dlouhodobých programů jsem nezaznamenala zásadní posun v politikách Strany zelených, který by indikoval jejich hlubinně-ekologičtější zaměření.

2) Rozšířila SZ v rámci konceptu ekologické demokracie svůj tematický záběr, a tudíž se zajímá i o jiné, než environmentálně laděné politiky?

Zelení ve svých politikách cílí na téměř všechny oblasti života, a ve všech těchto oblastech nacházejí určitý „zelený“ aspekt. Z tohoto pohledu tak můžeme říci, že jsou environmentálně zaměřenou stranou, ale zároveň stranou multitematickou, protože témata spojená s touto problematikou promítají do takových sfér, ve kterých to není příliš typické (již zmíněné vzdělávání či zahraniční politika). V rámci Ekologické

demokracie se Zelení zaměřují na široké spektrum témat a nelze ji v tomto případě srovnat s nějakým dlouhodobým programem uplatňujícím se v předchozích letech, neboť SZ byla před rokem 2002 stranou marginální a dokonce bez celostátního programu. Pokud ale srovnám Ekologickou demokracii a Zelenou politiku jako odpovědnost za sdílený svět, spektrum témat zůstává konstantní, SZ se ale program více rozšířila o sociální rozměr. Nelze tak jednoznačně říci, že by Zelení byli stranou jednoho tématu. Přestože se zaměřují na „zelená“ témata, tak tím se příliš neliší od jiných politických stran, protože téměř každá politická strana nějakým způsobem obsáhla environmentální tematiku. Zelení se ale zaměřují na víc než to, a environmentálně laděná témata prolínají všemi ostatními sférami, na které se ve své programatice zaměřují. Navíc prosazování konceptu ekologické demokracie činí SZ oproti jiným relevantním stranám více unikátní, neboť v českém stranickém kontextu je tento koncept aplikovaný pouze u Zelených. Demokracie a zelené myšlení nemusí mít vždy pozitivně laděný vztah, neboť některé jeho požadavky mohou být na demokracii příliš zásadního charakteru – např. snaha hlubinné ekologie o zavedení populační politiky za účelem kontroly populačního růstu. Avšak v konceptu ekologické demokracie dochází ke spojení a kooperaci mezi těmito koncepty. Demokracie se stává prostředkem pro kvalitní život ve zdravém životním prostředí, a zároveň reaguje na nové environmentální výzvy.

Zelení jsou tedy multitématickou stranou apelující na změnu ve společnosti, která má být environmentálního, sociálního, ekonomického i politického rázu. Podporují budování stabilní demokracie a takového státu a společnosti, kdy aktéři budou chovat respekt k přírodě i k sobě navzájem. I přes silný akcent na ochranu životního prostředí a snahu ho zlepšovat je ale chování strany pragmatické a inspirované environmentálně antropocentrickou etikou.

6. Seznam zdrojů

- Ander, Martin (2014). A New Start for the Czech Green Party. *Heinrich Böll Stiftung*. (<https://cz.boell.org/en/2014/03/24/new-start-czech-green-party>, 4. 2. 2017).
- Beránek, Jan – Dejmal, Ivan – Liška, Ondřej – Patočka, Jakub – Uhlová, Saša (2003). Tmavozelená výzva. *Sedmá generace*. 7. 1. 2003 (<http://www.sedmagerace.cz/text/detail/tmavozelena-vyzva>, 14. 2. 2017).
- Binka, Bohuslav (2008). *Zelený extremismus: ideje a mentalita českých environmentálních hnutí* (Masarykova univerzita: Brno).
- Bittner, Michal (2010). *Úvod do environmentalistiky* (Brno: Vysoké učení technické).
- Bittner, Michal (2013). *Úvod do udržitelného rozvoje: souvislosti environmentálního pilíře* (Brno: Masarykova univerzita).
- Bittner, Petr (2015). Když zelená reviduje. *Deník referendum*. 11. 3. 2015 (<http://denikreferendum.cz/clanek/19948-kdyz-zelena-reviduje>, 14. 4. 2017).
- Blewitt, John (2015). *Understanding Sustainable Development* (Routledge: London).
- Bourg, Dominique (2014). *For an ecological democracy* (<http://www.greeneuropeanjournal.eu/for-an-ecological-democracy/>, 26. 2. 2017).
- Bureš, Jan (2012). Přejchod k demokracii v Československu 1989–1992. In: Bureš, Jan – Charvát, Jakub – Just, Petr – Štefek, Martin, *Česká demokracie po roce 1989* (Praha: Grada publishing), 41–146.
- Čaloud, Dalibor – Foltýn, Tomáš – Havlík, Vlastimil (2006). Politické strany a jejich systém v období 2002–2006. In: Čaloud, Dalibor – Foltýn, Tomáš – Havlík, Vlastimil – Matušková, Anna (eds.), *Volby do Poslanecké sněmovny 2006* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury), 7–25.

Česká televize (2014). *První oběť českých eurovoleb: Končí Ondřej Liška* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1032471-prvni-obet-ceskych-eurovoleb-konci-ondrej-liska>, 4. 2. 2017).

David, Abram (2009). *Procitnutí do živé země* (OPS: Nymburk).

Deets, Stephen – Kouba, Karel (2008). The Czech Greens revived. *Environmental Politics* 17(5), 815–821.

Jehlička, Petr – Kostelecký – Tomáš – Kunštát, Daniel (2011). Czech Green politics after two decades:

Devall, Bill – Sessions, George (1997). *Hlboká ekológia* (Tulčík: Abies).

Dobson, Andrew (1995). *Green Political Thought* (Routledge: London).

Doherty, Brian – de Geus, Marius (2005). Introduction. In: Doherty, Brian – de Geus, Marius, *Democracy and Green Political Thought* (Taylor & Francis e-Library), 1–17.

Ehlová, Irena (2012). *Ekologické zemědělství* (http://www.szes-la.cz/objekty/4-setkani-ekologicke_zemedelstvi.pdf, 19. 3. 2017), 6 s.

Fiala, Petr – Suchý, Petr (2005). Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol., *Politické strany* (Brno: Doplněk), 1433–1454.

Havlík, Vlastimil (2006). „Evropská“ dimenze české politiky. Srovnání voleb do Poslanecké sněmovny v letech 2002 a 2006. In: Čaloud, Dalibor – Foltýn, Tomáš – Havlík, Vlastimil – Matušková, Anna (eds.), *Volby do Poslanecké sněmovny 2006* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury), 26–41.

Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír (2010). *Politické strany* (Praha: Grada Publishing).

Charvát, Jakub (2011). Vzestupy a pády Strany zelených. *Listy*. 2011 (<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=115&clanek=051109>, 20. 1. 2017).

Charvát, Jakub (2012). Vývoj hlavní politických stran a stranického systému v České republice. In: Bureš, Jan – Charvát, Jakub – Just, Petr – Štefek, Martin, *Česká demokracie po roce 1989* (Praha: Grada publishing), 231–374.

Christoff, Peter (2005). Ecological Citizens and Ecologically Guided Democracy. In: Doherty, Brian – de Geus, Marius, *Democracy and Green Political Thought* (Taylor & Francis e-Library), 149–166.

Jehlička, Petr – Kostelecký, Tomáš (2003). Czech Greens in the 2002 General Election: a new lease, the May 2010 general election. *Environmental Politics* 20(3), 418–425.

Kohák, Erazim (2000). *Zelená svatozář* (Sociologické nakladatelství: Praha).

Kopeček, Lubomír (2005). Strana zelených. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol., *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004* (Brno: Doplněk), 1579–1591.

Mezřický Václav (2005). Teorie a praxe environmentální politiky. In: Mezřický, Václav ed., *Environmentální politika a udržitelný rozvoj* (Portál: Praha), 55–74.

Ministerstvo vnitra ČR (2017). *Rejstřík politických stran a politických hnutí* (http://aplikace.mvcr.cz/seznam-politickyh-stran/Vypis_Rejstrik.aspx?id=142, 20. 1. 2017).

Morrison, Roy (1995). *Ecological democracy* (Boston: South End Press).

Næss, Arne (1996). *Ekologie, pospolitost a životní styl* (Tulčík: Abies).

of life?. *Environmental Politics*, 12(2), 133–139.

Otevřel, Lukáš (2017). *Nová vizuální identita* (<http://www.zeleni.cz/nova-vizualni-identita/>, 4. 2. 2017).

Otto, Pavel (2016). Stropnický: Zelení budou radikální. *E15.cz* 25. 1. 2016 (<http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/stropnicky-zeleni-budou-radikalni-1265024>, 4. 2. 2017).

Pečínka, Pavel (2002). *Zelená zleva?* (Praha: G plus G).

Pečínka, Pavel (2005a). Odstíny české zelené politiky po roce 1989. *Politologický časopis* 2005(4), 471–481.

Pečínka, Pavel (2005b). Zelená mozaika pod drobnohledem. In: Fiala, Petr – Strmiska, Maxmilián (eds.), *Víceúrovňové vládnutí: teorie, přístupy, metody* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).

Pšeja, Pavel (2005). *Stranický systém České republiky* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).

Strana zelených (2001a). *Programové prohlášení* (<http://web.archive.org/web/20030204095709/http://www.stranazelenych.cz/html/dokumenty-programove-prohlaseni.shtml>, 26. 2. 2014).

Strana zelených (2001b). *Program pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v červnu 2002* (<http://web.archive.org/web/20030620152418/http://www.stranazelenych.cz/html/dokumenty-volebni-program.shtml>, 26. 2. 2017).

Strana zelených (2004). *Vize ekologické demokracie* (<http://web.archive.org/web/20041020015726/http://www.zeleni.net/page-type1c.php?kategorie=3.1>, 26. 2. 2017).

Strana zelených (2006). *Volební program Strany zelených: Kvalita života*, s. 56.

Strana zelených (2010). *Volební program Strany zelených*, s. 80.

Strana zelených (2013). *Volební program Strany zelených*, s. 15.

- Šaradín, Pavel (2004). Jaký je program zelených?. *Sedmá generace 2004* (1), 30–31.
- Šmajš, Josef – Binka, Bohuslav – Rolný, Ivo (2012). *Etika, ekonomika, příroda* (Grada publishing a. s.: Praha).
- Transparentní volby (2014). *Financování politických stran ze státního rozpočtu* (<http://www.transparentnivolby.cz/snemovna2013/o-projektu-2/finacovani-politicky-stran-statniho-rozpocetu/>, 14. 2. 2017).
- Valeš, Lukáš – Petráš, Jiří a kol. (2015). *Komunální a parlamentní volby v Československu a jižních Čechách v roce 1990* (České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií)
- Vavroušek, Josef (1993). Perspektivy lidských hodnot slučitelných s trvale udržitelným způsobem života. Internetový portál pro udržitelný rozvoj (<http://sustainable.cz/josefvavrousek.htm>, 26. 2. 2017).
- Volby.cz (2013). *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013* (<http://www.volby.cz/pls/ps2013/ps2?xjazyk=CZ>, 4. 2. 2017).
- Zelená re:vize (2017). *Manifest* (<http://www.zelenarevize.cz/manifest/>, 12. 4. 2017).
- Zelení (2013). *Zelení jdou do voleb s osobnostmi: mají hlas Medy Mládkové, Issové, Gebriana i Hanáka* (<http://www.zeleni.cz/z-zeleni-jdou-voleb-s-osobnostmi-maji-hlas-medy-mladkove-issove-gebriana-i-hanaka/>, 4. 2. 2017).
- Zelení (2016). *Předsedou Zelených byl zvolen Matěj Stropnický, místopředsedkyní Irena Moudrá Wünschová* (<http://www.zeleni.cz/predsedou-zelenych-byl-zvolen-matej-stropnicky/>, 4. 2. 2017).
- Zelení (2017). *Dlouhodobý program Zelených: Zelená politika jako odpovědnost za sdílený svět*, s. 38.

7. Resumé

Czech Green party is a political actor that represents mainly postmaterial values and green thoughts in Czech party system. This focus makes it unique, because only this political party includes green thoughts in every part of its political program in contrast with other political parties, that don't focus at green thoughts in this extent and don't have them as main theme. Green party in the Czech Republic was the main subject of my diploma thesis – I focused at historical development, political program and analysis of their programmatic. I supposed that historical development had an influence at form of political programs in the time period from year 2002 till 2017, and in the programs from these years (including four election programs and two long-term programs) I examine the influence of environmental thoughts. I defined two main approaches – deep ecology and pragmatic ecology. Both of these approaches has different point of view at different issues and is based on different assumptions.

The defined goal of this thesis was to find out which one of the approaches, deep or pragmatic ecology prevails in the Green party. Due to the analysis I suppose that in the programmatic of the Green party prevail pragmatic ecology. In some aspects is possible to find the influence of deep ecology, but this influence is particular, for example in parts dedicated to protecting nature or in education and economics. The influence of pragmatic ecology is more visible, for example in the way that the Green party is inspired with sustainable development or tends to technical solutions of environmental problems. I also defined thesis about concept of ecological democracy which is very important for the Green party. This concept is inspired by pragmatic ecology and brings broader spectrum of themes that is possible to find in the programmatic. The Green party advocates for changes of environmental, social, economic and political sphere in the Czech society. They support building state with strong democracy and citizens who act with respect for nature.